

VATT-KESKUSTELUALOITTEITA
VATT DISCUSSION PAPERS

297

SUOMESSA
ASUVAT
ULKOMAALAISET:
Esiselvitys*

Aki Kangasharju
Liisa Korpinen
Pekka Parkkinen

*Selvitys on valmistunut Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen ja Työministeriön yhteistyönä.
Kiitämme Työministeriön vetämän maahanmuuttotyöryhmää MATUHAa kommentteista.

ISBN 951-561-438-4

ISSN 0788-5016

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Government Institute for Economic Research

Hämeentie 3, 00530 Helsinki, Finland

Email: etunimi.sukunimi@vatt.fi

Oy Nord Print Ab

Helsinki, helmikuu 2003

KANGASHARJU AKI, KORPINEN LIISA, PARKKINEN PEKKA:
SUOMESSA ASUVAT ULKOMAALAISET: ESISELVITYS. Helsinki, VATT,
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Re-
search, 2003, (C, ISSN 0788-5016, No 297). ISBN 951-561-438-4.

Tiivistelmä: Tässä työssä vertaillaan ulkomaan ja Suomen kansalaisten sosio-ekonomista asemaa tilastollisilla mittareilla. Tulokset osoittavat, että ulkomaalaiset ovat keskimäärin suomalaisia heikommassa sosio-ekonomisessa asemassa. Tämä aiheutuu pitkälti siitä, että ulkomaalaisten määrä on koko ajan kasvussa ja Suomen kansalaisuuden saa noin 3-5 vuodessa. Siksi myös vasta maahan tulleita ulkomaan kansalaisia on paljon ja pidemmän aikaa Suomessa asuneet ovat jo saaneet Suomen kansalaisuuden. Koska kotoutuminen Suomen yhteiskuntaan vie aikansa, jää ulkomaan kansalaisten keskimääräinen sosio-ekonominen tilanne suomalaisia vaatimattommaksi.

Asiasanat: ulkomaan kansalaiset, maahanmuutto, sosio-ekonominen asema

KANGASHARJU AKI, KORPINEN LIISA, PARKKINEN PEKKA:
SUOMESSA ASUVAT ULKOMAALAISET: ESISELVITYS. Helsinki, VATT,
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Re-
search, 2003, (C, ISSN 0788-5016, No 297). ISBN-951-561-438-4.

Abstract: This paper compares socio-economic indicators between Finns and foreign citizens in Finland from a statistical point of view. Results show that Finns outperform foreigners in these comparisons. Major reasons for this are the following. First, the number of foreigners is increasing and, second, it takes some 3 – 5 years to receive citizenship in Finland. Hence, there are many recently immigrated foreigners in Finland and many earlier immigrant cohorts have already received the citizenship. Because the assimilation process takes time, various socio-economic indicators tend to be lower for foreigners compared to Finns.

Key words: Foreign citizens, immigration, socio-economic indicators

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Ulkomailla syntyneet ja ulkomaan kansalaiset	5
3 Ulkomaan kansalaiset työssäkäyntitilaston valossa	9
3.1 Aineisto	9
3.2 Asuinkunta	10
3.3 Ulkomaan kansalaiset asuntomarkkinoilla	11
3.4 Perheet	13
3.5 Koulutus	14
3.6 Ulkomaalaiset työmarkkinoilla	17
3.7 Varat ja velat	24
3.8 Tuloerot	25
4 Johtopäätökset	29
Lähteet	31

1 Johdanto

Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle ja kokonaistyövoiman supistuminen muuttaa suuresti työmarkkinoita lähivuosikymmeninä. Vaikka työttömiä työnhakijoita on työministeriön mukaan edelleen lähes 300 000 henkeä, on kasvukeskuksissa joillakin toimialoilla ollut vaikeuksia saada riittävästi työvoimaa. Jos talouskasvu jatkuu työn tuottavuuden kasvua nopeampana työvoiman rekrytointivaikeudet pahenevat vuosi vuodelta.

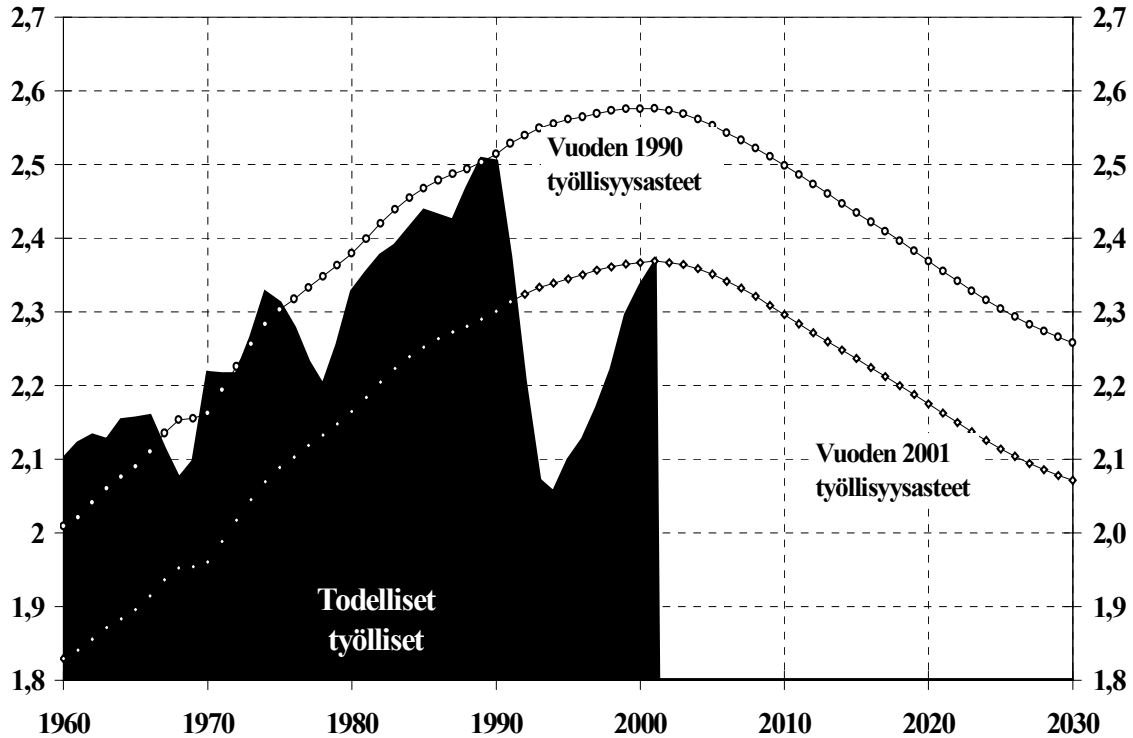
Vuonna 2001 työllistä työvoimaa oli Suomessa 2,37 miljoonaa henkeä. Vuoden 2001 ikäryhmittäisten työllisyysasteiden avulla arvioitu kokonaistyövoima alkaisi supistua jo vuonna 2002 (Parkkinen 2002). Vuosikymmen kuluttua työvoimaa olisi jo satatuhatta vähemmän ja vuonna 2030 lähes 300 000 henkeä vähemmän kuin nyt, jos ikäryhmittäiset työllisyysasteet säilyisivät keskimäärin ennallaan. Tällöin kokonaistyövoima vähenisi ajoittain melkein 13 000 hengen vuosivauhdilla, vaikka väestökehitys olisi virallisluontoisen väestöennusteen (Tilastokeskus 2001) mukainen. Tässä väestöennusteessa arvioidaan Suomen saavan joka vuosi 5 000 hengen muuttovoiton, josta pääosa olisi parhaassa työiässä.

Vaikka vuoden 2001 työllisyysasteiden avulla rakennettu kokonaistyövoima alkaa kiihtyvästi vähetä jo tänä vuonna, niin todellisuudessa työllistä työvoimaa voi vielä vuosikymmenten kuluttua olla saman verran kuin nyt. Kun aikaa myöten laman vahingoittamat kohortit korvautuvat työelämässä myöhemmin syntyneillä ja paremmin koulutetuilla, niin ikäryhmittäiset työllisyysasteet voivat olennaisesti kohota. Jos Suomessa asuvat miehet ja naiset kävisivät ikäryhmittäin töissä keskimäärin yhtä yleisesti kuin välittömästi ennen lamaa vuonna 1990, niin työllistä työvoimaa olisi 2,58 miljoonaa eli 200 000 henkeä enemmän kuin nyt (Parkkinen 2002).

Mikäli ikäryhmittäiset työllisyysasteet palautuisivat keskimäärin yhtä suuriksi kuin vuonna 1990, niin vielä vuonna 2020 työllistä työvoimaa olisi saman verran kuin nyt. Tämän jälkeen myös vuoden 1990 työllisyysastein laskettu kokonaistyövoima alkaisi vähetä. Vuonna 2030 työllistä työvoimaa olisi satatuhatta henkeä nykyistä vähemmän vaikka silloin keskimääräiset työllisyysasteet olisivat yhtä suuret kuin välittömästi ennen suurta lamaa.

Vaikka työvoimapolitiikka onnistuisikin nostamaan työllisyysasteen huippuunsa Suomi näyttää väistämättä ajautuvan ikääntyvän ja myöhemmin vähenevän työvoiman maaksi. Kun kotimaiset työvoimareservit on työllistetty, lisätyövoimaa on saatavissa vain ulkomailta. Maahanmuuton taloudellisia vaikutuksia ei ole tähän saakka kuitenkaan Suomessa paljoa tutkittu.

Kuvio 1. Toteutunut työllisyys vuodesta 1960 sekä työllisten määrä vuoteen 2030 vuoden 2001 ja vuoden 1990 ikäryhmittäisillä työllisyysasteilla laskettuna, miljoonaa henkeä

Jonkin verran on olemassa maahanmuuton makrotaloudellista tutkimusta, jota on tehty Euroopan unionin laajenemisen vaikutuksia arvioitaessa (Alho 1999, Alho ym. 2001a ja 2001b; Kiander ja Vaittinen 2001; Työministeriö 2001). Lisäksi kirjallisuuskatsausten perusteella voidaan sanoa, että osaava ulkomainen työvoima vaikuttaa myönteisesti vastaanottavan maan tuotantoelämään etenkin pitemmällä aikavälillä (ks. esim. Vesterinen 2002).

Vaikutustutkimusten sijaan suomalainen kirjallisuus on keskittynyt enemmän maahanmuuton kuvaukseen. Esimerkiksi Olli Sorainen on tehnyt OECD:lle perusteellisen kuvauksen Suomen virroista kansainvälisessä muuttoliikkeessä (OECD 2002). Selvityksessä kuvaillaan esimerkiksi työ- ja oleskelulupiin perustuvia muuttovirtoja. Lisäksi selvityksessä tehdään katsaus viimeaikaiseen suomalaiseen maahanmuuttoa käsittelevään kirjallisuuteen. Talousneuvosto (2002) puolestaan tarkasteli maahan- ja maastamuuttoa sekä mallitti maahanmuuttoon vaikuttavia tekijöitä. Tämän tutkimuksen mukaan muuttoliikkeessä on viime vuosina eniten kohonnut korkeasti koulutettujen muutto. Suomesta poismuuttaneista puolet palaa takaisin viiden vuoden sisällä ja 60 prosenttia kymmenen vuoden kuluessa. Forsander (2002) on seurannut vuosina 1989-93 Suomeen muuttaneiden yhteiskunnallisen aseman muotoutumista viime vuosikymmenellä. Suurin osa (60 %) maahanmuuttajista oli epävakassa asemassa suomalaisilla

työmarkkinoilla, jolloin pätkätyöt, työttömyys ja opiskelu vuorottelevat nopeaan tahtiin. Tutkimuksessa mukana olleista yli neljännes oli koko täällä asumisaikansa eli 4-8 vuotta työttömänä. Forsander ym. (2000) puolestaan havaitsi, että uusien maahanmuuttajien ensimmäiset työpaikat ovat usein ravintola- ja siivousalalla. Uran eteneminen muihin töihin vaatii tutkimuksen mukaan Suomen yhteiskunnan apua (ks. myös Forsander, 2001). Joronen ym. (2000) ovat tutkineet maahanmuuttajien yrittäjyyttä. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien yritykset ovat aikalailla samankokoisia ja toimivat samoilla toimialoilla suomalaisten omistamien yritysten kanssa.

Maahanmuuttajista puhuttaessa viitataan hyvin heterogeeniseen ryhmään. Maahanmuuttajat voidaan jakaa eri ryhmiin esimerkiksi kansalaisuuden, työ- ja pakolaistaustaisuuden tai maassa vietetyn ajan perusteella. Selkein erotteleva tekijä on kansalaisuus. Esimerkiksi vuoden 2000 noin 16 900 maahanmuuttajasta noin 9 000 oli ulkomaan kansalaisia ja vajaa 8 000 suomalaisia. Ulkomaan kansalaisista eniten maahan muutti venäläisiä, virolaisia ja ruotsalaisia. Nämä luvut esiintyvät muuttoliiketilastoissa (ks. esim. Tilastokeskus 2002b).

Todellinen maahanmuutto on kuitenkin rekisteritietoja vivahteikkaampi, sillä maahanmuuttaja merkitään rekisteriin vain, jos hän tulee maahan pysyväisluonteisesti. Muuttoliiketilastojen lisäksi Suomeen saapui vuonna 2000 muuta väkeä seuraavasti. Työministeriön ylläpitämien tilastojen mukaan Suomeen saapui vuonna 2000 noin 1 200 kiintiöpakolaista ja yli 3 000 turvapaikanhakijaa (OECD 2002). Turvapaikanhakijoista paikka myönnettiin vain 9 hengelle ja oleskelulupa 460 hengelle. Suomi myönsi Euroopan talousalueen ulkopuolelta Suomeen tulevalle työvoimalle yhteensä 10 500 lähinnä määräaikaista (B-statukset) työlupaa ja jonkin verran myös pitkä-aikaisia (A-status) työlupia. Lisäksi noin 5 000 jo Suomessa olevan henkilön työlupa uusittiin. Näiden ryhmien lisäksi Suomeen saapuu ulkomaan kansalaisia perheperusteisesti ja opintojen vuoksi. Sen sijaan EU- ja Euroopan talousalueelta Suomeen tilapäisesti töihin tuleva ei tarvitse työlupaa, joten tämä ryhmä jää maassa olon tilapäisyyden vuoksi myös työ- ja oleskelulupatilastoinnin ulkopuolelle. Tilastot tavoittavat tämän ryhmän vasta sitten, kun maassa olo muuttuu pysyväksi. Kaiken kaikkiaan maahanmuutto Suomeen on siis paljon suurempaa kuin mitä muuttoliiketilastot paljastavat.

Maahanmuuton taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on siis tärkeää erottaa maahanmuuttajien muuttoperuste. Humanitaarisesta maahanmuutosta aiheutuu luonnollisesti aina kustannuksia. Ei ole kuitenkaan lainkaan selvää, mikä on turvaan tulevan pakolaisen nettokustannus pitkällä aikavälillä suomalaisen lapsen elatus-, koulutus- ja muihin kasvatuskustannuksiin verrattuna. Töihin saapuvat muuttajat hyödyttävät kansantaloutta työnsä tuloksilla, joista he itse kuluttavat vain osan. Juuri tästä syystä töihin tulevat maahantulijat parantavat kantaväestönkin elintasoja. Työperusteiset maahanmuuttajat myös säästävät yhteiskunnallisia kustannuksia etenkin kotimaassaan hankitun koulutuksen ansiosta. Tilapäisesti maassa työskentelevät puolestaan hyödyttävät kansantaloutta siten, että he ovat verovel-

vollisia mutta eivät ole oikeutettuja Suomen sosiaaliturvaan. Tilapäistyövoimalla on negatiivisia vaikutuksia vain, jos se syrjäyttää suomalaista työvoimaa. Maahanmuuton heterogeenisyyden vuoksi Suomeen muuttajien aiheuttamia hyötyjä ja haittoja kannattaa punnita kokonaisvaltaisesti.

Käsillä olevan esiselvityksen tarkoituksena on luoda pohjaa seuraavaksi tehtävälle maahanmuuton taloudellisten vaikutusten analyysille. Käsillä olevan esiselvityksen tarkoitus ei siis ole vielä antaa vastausta taloudellisiin vaikutuksiin vaan ennemminkin herätellä kysymyksiä siitä, mitä asioita tulisi tämän kaltaisessa analyysissä ottaa huomioon.

Selvityksessä vertaillaan suomen ja ulkomaan kansalaisten sosio-ekonomista asemaa 1990-luvulla, joten kaikki maahanmuuttajat eivät ole tarkastelussa mukana. Vertailu perustuu pääosin otokseen 350 000 henkilöstä, joista osa on ulkomaan kansalaisia. Osittain selvitys tuo uutta tietoa Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista. Osa vertailuista menee päällekkäin edellisten tutkimusten ja Tilastokeskuksen makrotilastojen kanssa. Tutkimus on valmistunut yhteistyössä Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen ja Työministeriön kanssa.

2 Ulkomailla syntyneet ja ulkomaan kansalaiset

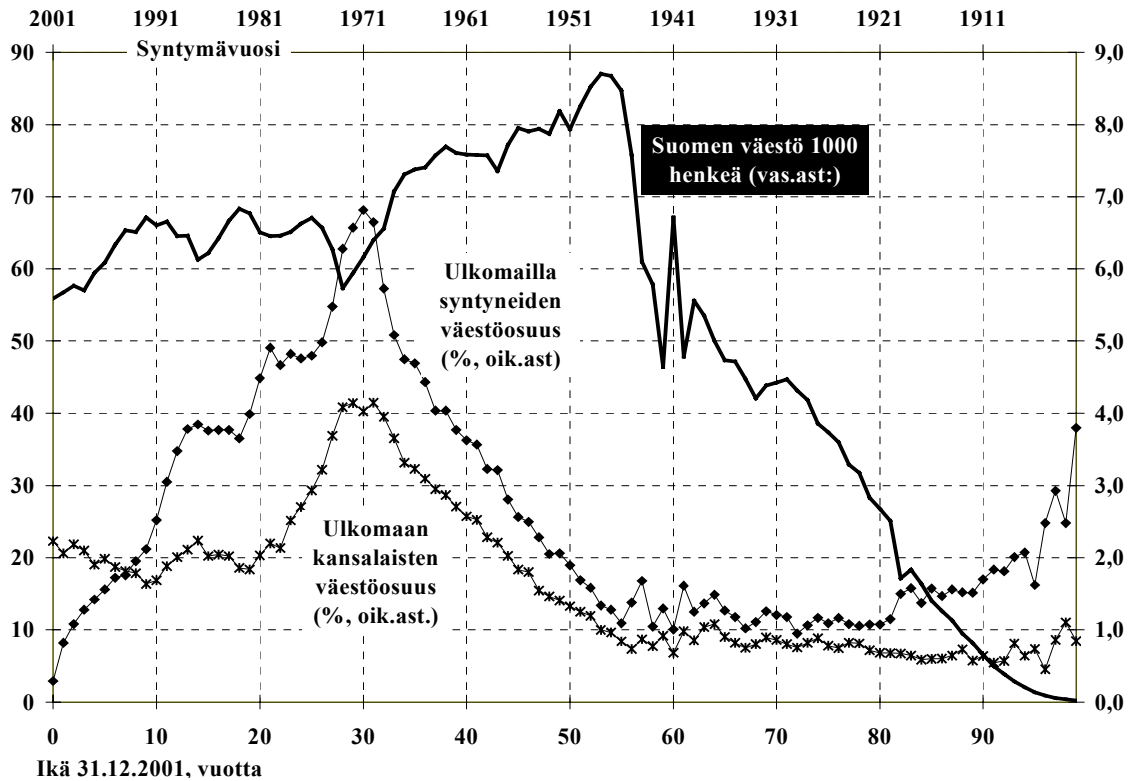
Muuttoliike on kiihtymässä koko maailmassa. Vuonna 1965 vain 65 miljoonaa ihmistä asui muualla kuin synnyinmaassaan. Vuonna 1990 ulkomailla syntyneiden lukumäärä oli noussut 120 miljoonaan (Hatton ja Williamson 2002). Vuonna 2002 muualla kuin synnyinmaassaan asuvia oli jo 175 miljoonaa eli kolme prosenttia ihmiskunnasta (YK 2002). Maahanmuuttajia on eniten Yhdysvalloissa, Venäjällä ja Saksassa, mutta koko väestöön verrattuna suhteellisesti eniten Australiassa, Kanadassa ja Ruotsissa.

Vuoden 2001 lopussa Suomessa asui ulkomailla syntyneitä 145 100 henkeä eli 2,8 prosenttia väestöstämme (kuvio 2). Koko maailman mittakaavassa Suomi on siis keskimääräinen muuttomaa. Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista kolmannes oli saanut Suomen kansalaisuuden vuoden 2001 loppuun mennessä, sillä täällä eli silloin 98 600 ulkomaan kansalaista. Muihin EU-maihin verrattuna kuitenkin Suomessa asuu vähän ulkomaalaisperäistä väkeä. Ulkomaan kansalaisten osuus väestöstä on Suomessa EU:n alhaisin (OECD 2002). Sekä ulkomaalaisten osuus väestöstä että työllisten ulkomaalaisten osuus työvoimasta on Suomessa alle 2 %. EU:ssa sen sijaan maahanmuuttajien osuus työllisestä työvoimasta oli keskimäärin 4,5 prosenttia vuonna 1998.

Muualta tänne muuttaneet ovat kantaväestöä nuorempia. Suhteellisesti eniten ulkomaalaisperäistä väkeä on 1970-luvun alussa syntyneissä väestömäärältään poikkeuksellisen pienissä ikäluokissa (kuvio 2). Tämänikäisistä lähes seitsemän prosenttia on muissa maissa syntyneitä ja neljä prosenttia edelleen ulkomaan kansalaisia. Myös aivan nuorimmissa ikäluokissa on keskimääräistä enemmän ulkomaalaisperäistä väkeä. Koska Suomessa syntyneet ulkomaan kansalaisten lapset eivät yleensä ole maamme kansalaisia, niin viime vuosina syntyneissä kohorteissamme on enemmän ulkomaan kansalaisia kuin ulkomailla syntyneitä. Keski-ikäisissä ikäluokissa sen sijaan on suhteellisen vähän ulkomaanperäistä väkeä, sillä Suomi on vasta 1980-luvulta lähtien ollut jatkuvan muuttovoiton maa. Suomessa syntyneitä keski-ikäisiä asuu ulkomailla huomattavasti enemmän kuin muualla syntyviä samanikäisiä Suomessa (Parkkinen 2001).

Maamme väestönäkymät tukevat näkemystä luonteeltaan muuttuvasta maahanmuutosta. Väestömäärältään suurimmat ikäluokkamme ovat jo varhaiseläkeiässä ja näitä huomattavasti pienemmät ikäluokat tulossa koulutuksesta työelämään (kuvio 2). Kotimainen työvoima alkaa vääjäämättömästi vähetä. Jo nyt työllisten lukumäärä supistuisi, elleivät ikäryhmittäiset työllisyysasteet kohoaisi (Parkkinen 2002).

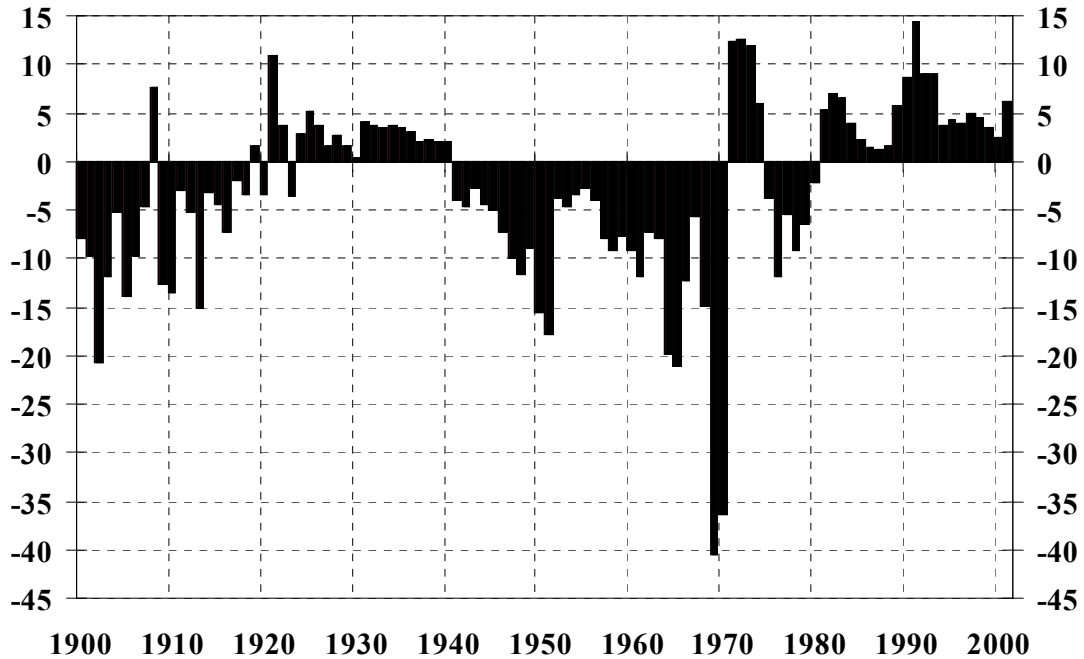
Kuvio 2. Suomen väestö (1000 henkeä) sekä ulkomailla syntyneiden ja ulkomaan kansalaisten väestöosuudet (%) iän ja syntymävuoden mukaan 31.12.2001

Viime sadan vuoden aikana Suomesta on muuttanut ulkomaille lähes 300 000 henkeä enemmän kuin muista maista tänne (kuvio 3). Vuodesta 1981 lähtien maamme on joka vuosi saanut muuttovoittoa yhteensä yli satatuhatta henkeä. Kuluneen parinkymmenen vuoden aikana työmarkkinoille on tullut väestömäärältään huomattavasti pienempiä ikäluokkia kuin sitä ennen. Heille löytyi synnyinmaasta työtä, kun talouskasvu jatkui työllistävänä rakennettaessa Suomeen pohjoismaista hyvinvointivaltiota.

Ulkomaan kansalaisia oli vuonna 1989 noin 20 000 ja ulkomailla syntyneitä vajaa 60 000. Muutto Suomeen kiihtyi 1990-luvun alussa entisen Jugoslavian alueen sodan vuoksi ja kun inkeriläisille luvattiin paluumuuttajan asema. Samasta syystä ulkomaalaisten prosentuaalinen lisäys Suomessa oli korkeimmillaan 43,1 prosenttia vuonna 1991. Tällä hetkellä ulkomaan kansalaisia on siis Suomessa lähes 100 000 ja ulkomailla syntyneitä lähes 150 000. Parin viime vuoden aikana ulkomaalaisten määrän kasvu on hidastunut, sillä Suomen kansalaisuuden saaneiden määrä on voimakkaasti lisääntynyt. Kun aiemmin Suomen kansalaisuuden oli saanut noin tuhat henkilöä vuosittain, niin parin viime vuoden aikana kansalaisuuden saaneiden määrä on ollut yli 4 000 henkilöä. Viime vuosikymmenen alkupuolella tulleet suuret maahanmuuttajaryhmät ovat alkaneet päästä Suomen kansalaisiksi. (Tilastokeskus 2002b).

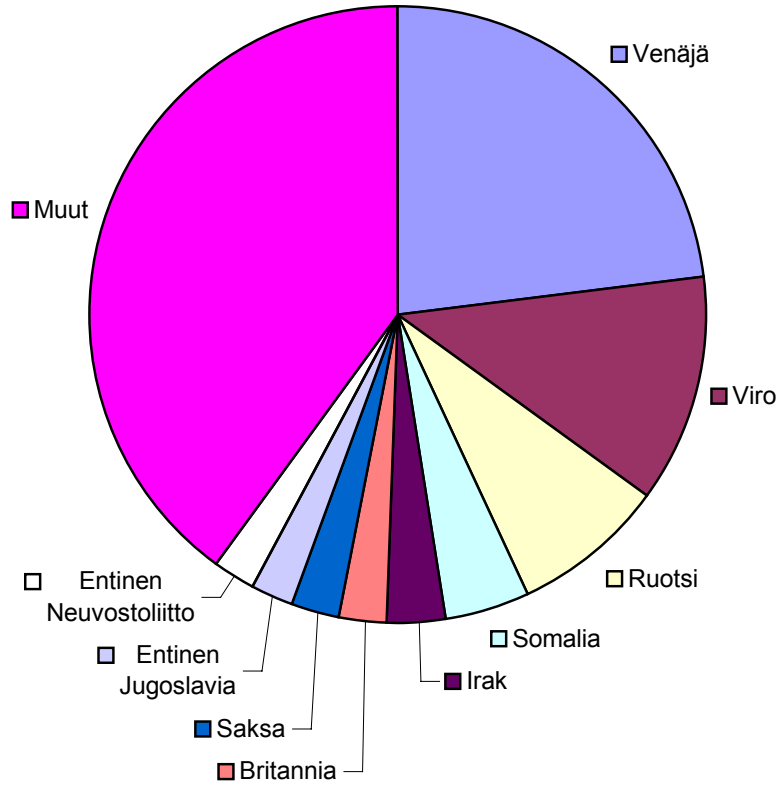
Kuvio 3. Suomalaisen ja ulkomaan kansalaisten nettomaahanmuutto Suomeen vuosina 1900 – 2001, tuhatta henkeä

Enemmistö ulkomaan kansalaisista Suomessa on tullut Venäjältä, Virossa ja muualta entisen Neuvostoliiton alueelta (kuvio 4). Useat entisen Neuvostoliiton alueelta tulleista ovat olleet inkeriläisiä paluumuuttajia ja heidän perheenjäseniään. Pitkään suurimman Suomeen muuttavan ulkomaalaisryhmän muodostivat ruotsalaiset. Heistä lähes kaikki ovat entisiä Suomen kansalaisia tai heidän jälkeläisiään. Somalit, irakilaiset sekä entisen Jugoslavian alueelta tulleet ovat päätyneet Suomeen pääasiassa pakolaisstatuksella. Vuoden 2001 lopulla Suomen pakolaistaustaisen väestön määrä oli runsaat 20 000 henkilöä. Tähän määrään on sisällytetty myös ne 4 000 lasta, jotka ovat syntyneet pakolaisina Suomeen tulleille vanhemmille.

Vaikka muiden rikkaiden maiden tavoin maamme tarjoaa tulevaisuudessakin turvaa pakolaisille, työn vuoksi maahanmuuttajien osuus kaikista maahanmuuttajista on myös nousemassa. Vaikka tilapäistyövoiman tilastointi on hankalaa, näyttää siltä että työvoiman liikkuvuus on lisääntymässä (OECD 2002).

Kuvio 4. Suurimmat ulkomaalaisryhmät kansalaisuuden mukaan vuonna 2001

3 Ulkomaan kansalaiset työssäkäyntitilaston valossa

3.1 Aineisto

Tässä luvussa tarkastellaan Suomessa vuosina 1987-1999 asuneita ulkomaan kansalaisia ja vertaillaan heitä Suomen kansalaisiin, joista vähäinen osa on Suomen kansalaisuuden saaneita ulkomailla syntyneitä.

Tarkastelu perustuu pääosin otokseen Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastosta vuosilta 1987-1999. Vuotta 1999 koskevat tilastot ovat aineistossa ennakkotilastoja. Työssäkäyntitilasto on eri rekistereistä koottu kokonaisaineisto kaikista Suomessa vähintään vuoden asuneista. Tilastoon kerätyt rekisteritiedot kuvaavat Suomen väestöä vuoden viimeisenä päivänä sekä taloudelliselta että yhteiskunnalliselta kannalta. Joissakin kohdissa esitellään myös muita kuin tämän otoksen perusteella laskettuja lukuja. Näissä tapauksissa lähdetieto näytetään erikseen.

Työssäkäyntitilastot poikkeavat hieman muista tilastoista erilaisten määritelmien vuoksi. Selvimmin ero näkyy työttömyysasteessa, jolla tämän tutkimus antaa virallista tilastoa korkeammat lukemat. Tämä selittyy sillä, että vuoden lopulla on enemmän työttömiä kuin keskimäärin koko vuonna. Tutkimuksen tuloksia raportoitaessa nämä tilastoerot on otettu asianmukaisesti huomioon.

Työssäkäyntitilastoaineiston otoksessa on havaintoyksikköinä 350 000 henkilöä. Otos on poimittu siten, että 350 000 vuonna 1997 Suomessa pysyvästi asuneita henkilöitä on seurattu ajassa eteen ja taaksepäin. Näin aineiston lopullinen koko muuttuu yli ajan maahan- ja maastamuuton sekä kuolemantapausten vuoksi. Vuonna 1999 aineistossa oli 332 027 Suomen kansalaista ja muita kuin Suomen kansalaisia 7 257.

Aineiston muuttujista on jäljempänä käytetty ikää, sukupuolta, kansalaisuutta, pääasiallista toimintaa, koulutuskoodia, ammattiasemaa, perheen henkilölukua, perhetyyppiä, asumismuotoa, asunnon hallintaperustetta, asunnon varustetasoa, asumisväljyyttä, toimialaa, asuinkunnan TE-keskusta, asuinkunnan kuntaryhmitystä, valtionveronalaisia tuloja, verotettavaa varallisuutta ja velkoja.

Analysoimme aineistoa etenkin poikkileikkausmuodossa, mutta jonkin verran myös pitkittäistiedostona. Poikkileikkauksessa on käytetty kaikkia aineiston havaintoyksiköitä. Pitkittäistarkastelussa ovat mukana Suomeen vuonna 1996 maahan muuttaneet ja heidän kanssaan samanikäiset suomalaiset. Kummankin ryhmän keski-ikä oli 31 vuotta vuonna 1996. Tarkastelussa on seurattu samoja henkilöitä vuosina 1996-1999. Näin ollen pystymme seuraamaan maahanmuuttajia vaikka he saisivat Suomen kansalaisuuden vuoden 1996 jälkeen. Suomen kansalaisia heistä on 192 876 ja ulkomaalaisia 1 273.

3.2 Asuinkunta

Tilastokeskuksen tuoreimpien tietojen mukaan puolet ulkomaan kansalaisista asuu Uudellamaalla. Myös Varsinais-Suomessa ja Pohjanmaalla heitä on koko väestöön verrattuna suhteellisen runsaasti (taulukko 1). Koko väestöön nähden suhteellisesti vähiten ulkomaalaisväestöä on Etelä-Pohjanmaalla ja Kainuussa.

Taulukko 1. Suomen ja ulkomaan kansalaisten asuinpaikan jakauma maakunnittain 2001, %

TE-keskus	ulkomaalaiset	suomalaiset
Uusimaa	48,6	24,9
Varsinais-Suomi	10,5	8,6
Pirkanmaa	6,7	8,7
Päijät-Häme	3,5	3,8
Pohjanmaa	3,4	3,3
Keski-Suomi	3,1	5,1
Pohjois-Pohjanmaa	3,1	7,2
Kymenlaakso	2,7	3,6
Etelä-Karjala	2,6	2,6
Pohjois-Savo	1,9	4,9
Pohjois-Karjala	1,9	3,3
Satakunta	1,8	4,6
Kanta-Häme	1,8	3,2
Lappi	1,8	3,7
Etelä-Savo	1,7	3,2
Itä-Uusimaa	1,6	1,7
Ahvenanmaa	1,2	0,5
Etelä-Pohjanmaa	0,9	3,8
Kainuu	0,6	1,7
Keski-Pohjanmaa	0,6	1,4
Yhteensä	100	100

Lähde: StatFin tilastopalvelu, Tilastokeskus. Otoksesta laskettu suomalaisten ja ulkomaan kansalaisten alueellinen jakauma on samanlainen tässä taulukossa esitettyjen lukujen kanssa.

Tässä luvussa analysoitavan otoksen mukaan miltei 90 prosenttia ulkomaalaisista asuu kaupunkimaisessa kunnassa, kun suomalaisista vain 60 prosenttia on näin määriteltyjä kaupunkilaisia. Maaseutumaisessa kunnassa ulkomaalaisista asuu vajaa kymmenen prosenttia, mutta suomalaisista yli kaksikymmentä prosenttia.

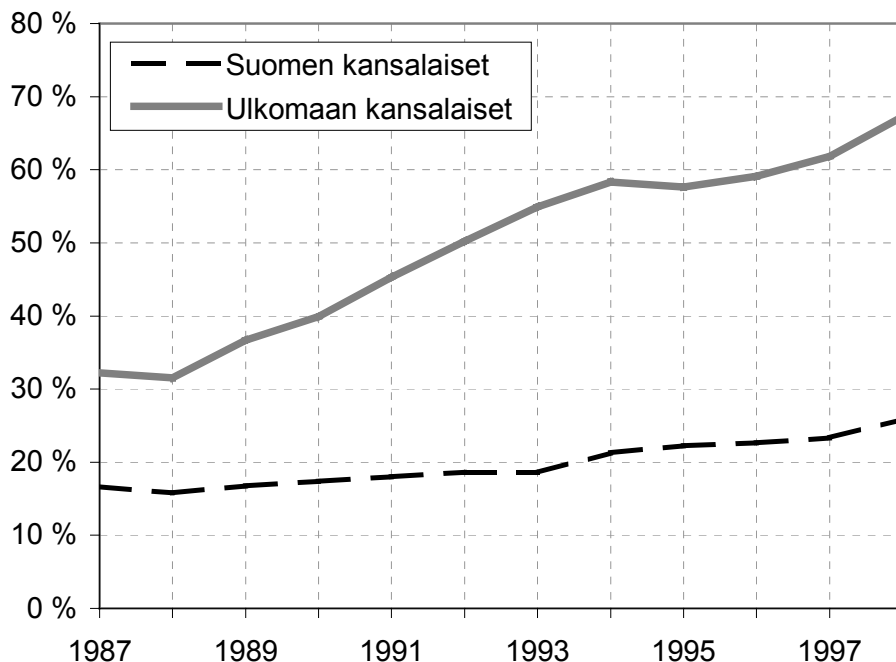
Tulokset ovat samansuuntaisia muualla saatujen tulosten kanssa. Åslund (2001) on tutkinut Ruotsissa maahanmuuttajaväestön alueellisia sijoittumispäätöksiä sekä sitä, eroavatko ensimmäisen ja toisen vaiheen päätökset toisistaan. Vuonna 1997, 53 prosenttia ruotsalaisesta maahanmuuttajaväestöstä eli yhdessä kolmesta

maan suurimmasta kaupungista, syntyperäisillä ruotsalaisilla osuus oli 35 prosenttia. Myös Yhdysvalloissa maahanmuuttajat ovat alueellisesti keskittyneet. Vuonna 1990 Kaliforniassa, New Yorkissa, Floridassa ja Teksasissa asui 63 prosenttia Yhdysvaltojen ulkomailla syntyneestä väestöstä (Zavodny 1997) mutta vain 31 prosenttia väestöstä yleensä.

3.3 Ulkomaan kansalaiset asuntomarkkinoilla

Tässä luvussa analysoitavan otoksen mukaan vuokralla asumisen määrä on tarkasteluperiodilla lisääntynyt sekä suomalaisten että ulkomaalaisten joukossa (kuvio 5). Vähäisimmillään vuokralla asuminen oli vuonna 1988, jolloin suomalaisista vuokralla asuvien osuus oli 16 ja ulkomaan kansalaisista 32 prosenttia.

Kuvio 5. Vuokralla asuvien osuus suomalaisista ja ulkomaan kansalaisista vuosina 1987-1998, %

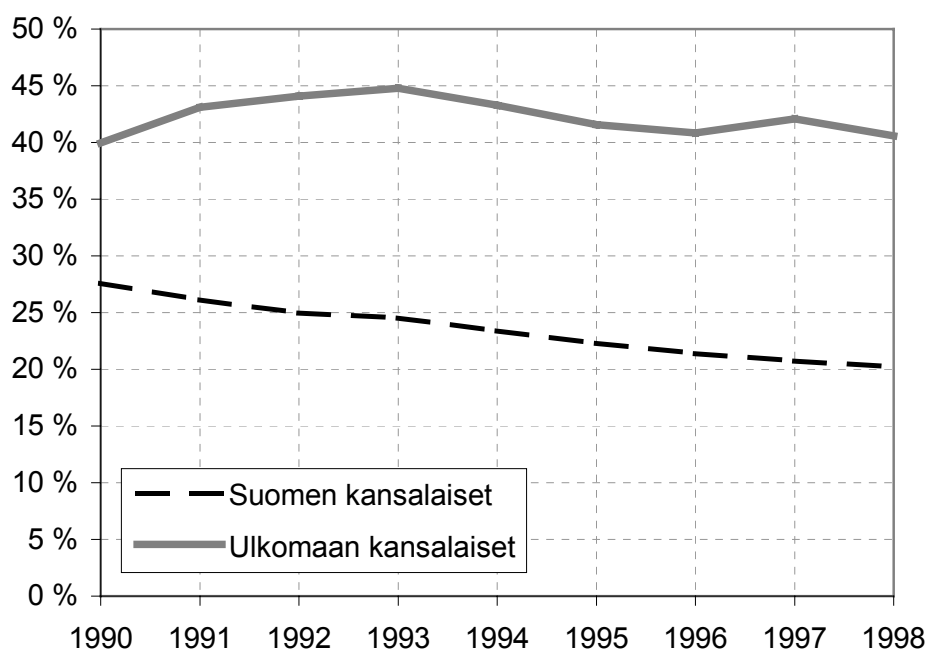

Vuoteen 1999 mennessä vuokralla asuvien osuus oli kasvanut suomalaisten joukossa 26 prosenttiin ja ulkomaalaisten joukossa jopa 67 prosenttiin. Ulkomaan kansalaisten omistusasumisen osuus on vastaavasti laskenut vuoden 1987 54:stä 29:ään prosenttiin vuonna 1999 (ei näy kuviossa). Sen sijaan suomalaisilla omistusasuminen on laskenut vähemmän vaihdellen 77 prosentista 71 prosenttiin.

Vuokralla asumisen yleisyyden lisäksi ulkomaan kansalaiset ovat suomalaisia useammin asunnottomia. Asunnottomien määrä on tarkasteluajankohtana ulkomaan kansalaisten joukossa kolminkertainen suomalaisiin verrattuna. 0,6 prosenttia ulkomaan kansalaisista oli asunnottomana vuonna 1996, kun vastaava luku suomalaisista oli 0,2. Vuonna 1999 0,9 prosenttia ulkomaalaisista ja 0,3 prosenttia suomalaisista oli vailla asuntoa. Ulkomaalaisten asunnottomuus, kuten asunnottomuus yleensäkin on keskittynyt pääkaupunkiseudulle. Maahanmuuttajaperheiden asunnottomuus on lähes yksinomaan Helsingin ongelma. Maahanmuuttajaperheiden määrä erilaisissa tilapäismajoituksissa pääkaupunkiseudulla on noin kolmannes kaikista Helsingin asunnottomista perheistä. Asuntorahaston kunnille suunnatussa asuntomarkkinakyselyssä kysyttiin vuonna 2001 ensimmäistä kertaa maahanmuuttajien asunnottomuudesta. Kuntien ilmoituksen mukaan vuoden 2001 marraskuussa oli asunnottomana kaikkiaan 330 yksinäistä maahanmuuttajaa ja 230 maahanmuuttajaperhettä (Tiitinen, 2002).

Suuremman vuokra-asumisen ja asunnottomuuden lisäksi ulkomaan kansalaiset asuvat selvästi ahtaammin kuin suomalaiset (kuvio 6). Ahtaaksi määritellään asunto, jossa asuu enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti. Suomalaisilla ahtaasti asuvien osuus on ollut laskussa osuuden vähentyessä 28:sta 20:een prosenttiin. Vastaavasti tilavasti asuvien osuus on ulkomaan kansalaisten joukossa vähentynyt tarkasteluajankohtana kolmesta kahteen prosenttiin, kun taas suomalaisissa osuus on noussut neljästä seitsemään prosenttiin. Tulosta selittää ulkomaan kansalaisten keskittyminen pääkaupunkiseudulle sekä suomalaisia pienemmät tulot ja varallisuus.

Kuvio 6. Ahtaasti asuvien osuus suomalaisista ja ulkomaan kansalaisista vuosina 1990-1998, %

Edellisistä poiketen asunnon varustetaso on ulkomaan kansalaisilla parempi kuin keskimäärin suomalaisilla. Erittäin puutteellisesti varustetuissa asunnoissa asui 1990-luvun lopulla suomalaisista lähes 7 prosenttia ja ulkomaan kansalaisista vajaa 4 prosenttia.

3.4 Perheet

Ulkomaan kansalaisten ja suomalaisten perhekoko on melko samanlainen. Ulkomaan kansalaisten joukossa on kuitenkin yksiasuvia suhteellisesti hieman enemmän kuin suomalaisten ryhmässä (taulukko 2). Toisaalta myös viiden tai siitä useamman henkilön perheiden osuus on ulkomaan kansalaisissa hivenen suurempi kuin suomalaisissa. Isoja perhekokoja selittää osaltaan kulttuuri, maa-

hanmuuttajien kantaväestöä nuorempi ikärakenne sekä perheiden yhdistymistä tukeva maahanmuuttopolitiikka.

Taulukko 2. Ulkomaalaisten ja suomalaisten perheiden kokojakauma henkilöluvun mukaan vuonna 1998, %

	Ulkomaalaiset	Suomalaiset
Yksinasuvat	26	23
2-4 henkilön perheet	63	67
5 tai useamman henkilön perheet	11	10
Yhteensä	100	100

Kuitenkin 2-4 henkilön perheet ovat ylivoimaisesti yleisin perhekoko. Tässä ryhmässä parit ilman lapsia ovat ulkomaan kansalaisten ryhmässä vähentyneet ja suomalaisten ryhmässä lisääntyneet. Vuonna 1998 suomalaisilla osuus oli 27 ja ulkomaalaisilla 19 prosenttia. Kehitykseen on suomalaisilla vaikuttanut syntyvyyden vähentyminen ja avoliittojen yleistyminen. Yhden lapsen yksinhuoltajat muodostavat toisen 2 henkilön perheiden ryhmä. Kaikkien yksinhuoltajakotitalouksien osuus suomalaisista pysyy tarkasteluajankohtana jotakuinkin vakiona ja lisääntyy ulkomaalaisilla. Vuonna 1998 yksinhuoltajaperheiden osuus on maahanmuuttajaperheistä 9 prosenttia ja suomalaisista perheistä 8 prosenttia.

Lapsiperheet ovat yleisin perhemuoto. Myös tämän ryhmän osuus on vähentynyt suomalaisissa vuoden 1990 55 prosentista vuoden 1998 46 prosenttiin. Ulkomaan kansalaisissa osuus on pysynyt suhteellisen samalla tasolla koko ajanjakson ajan: osuus oli vuonna 1990 47 ja vuonna 1998 46 prosenttia.

3.5 Koulutus

Suomalaisilla on ulkomaan kansalaisia korkeampi yleinen koulutustaso (taulukko 3). Ulkomaan kansalaisista jopa 60 prosentilla oli vain perusasteen koulutus kun suomalaisilla se oli 41 prosentilla. Ero on lähes päinvastainen keskiasteen koulutuksen saaneiden joukossa. Ulkomaan kansalaisissa on myös paljon korkean asteen koulutuksen saaneita. Koulutusluokitus on tehty siten, että alin korkea-aste on liitetty keskiasteeseen. Näin korkean asteen koulutukseen luetaan kuuluvaksi alempi yliopistotutkinto ja sitä korkeammat tutkinnot. Noin 12 prosenttia ulkomaan kansalaisista on saanut korkean asteen koulutuksen vuonna 1998. Suomalaisen joukossa osuus on hieman pienempi.

Taulukko 3. Suomalaiset ja ulkomaan kansalaiset koulutustason mukaan 1998

	Suomalaiset	Ulkomaalaiset
Perusaste	0,41	0,60
Keskiaste	0,49	0,28
Korkea-aste	0,10	0,12
Yhteensä	1,00	1,00

Lähde: analysoimamme otos Työssäkäyntitilastosta.

Ulkomaan kansalaisten koulutustasoa voidaan tarkastella myös Tilastokeskuksen maahanmuuttotilastolla, johon on kerätty kaikki Suomeen maahan muuttaneet ulkomaan kansalaiset vuosina 1991-1999. Tämän tilaston mukaan etenkin entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneilla on korkea koulutustaso (taulukko 4). Pakolaisten joukossa on erityisen vähän korkean koulutuksen saaneita.

Osa pakolaisista on tullut kuitenkin maista, joiden koulutusjärjestelmä poikkeaa länsimaisesta. Tämä aiheuttaa sen, että koulutuskoodi jää näissä tapauksissa tuntemattomaksi. Koulutustilastot eivät anna mahdollisuutta tarkastella koulutusjakaumaa ilman puuttuvien tietojen mukaan ottamista. Tämän vuoksi molemmissa taulukoissa joudutaan oletamaan että henkilöt, joille ei ole olemassa keski- tai korkean asteen koulutusta, ovat suorittaneet vain perusasteen koulutuksen.

Taulukko 4. Vuosina 1991-1999 Suomeen muuttaneet ulkomaan kansalaiset koulutustason mukaan suhteessa kaikkiin yli 15-vuotiaisiin vuonna 1999

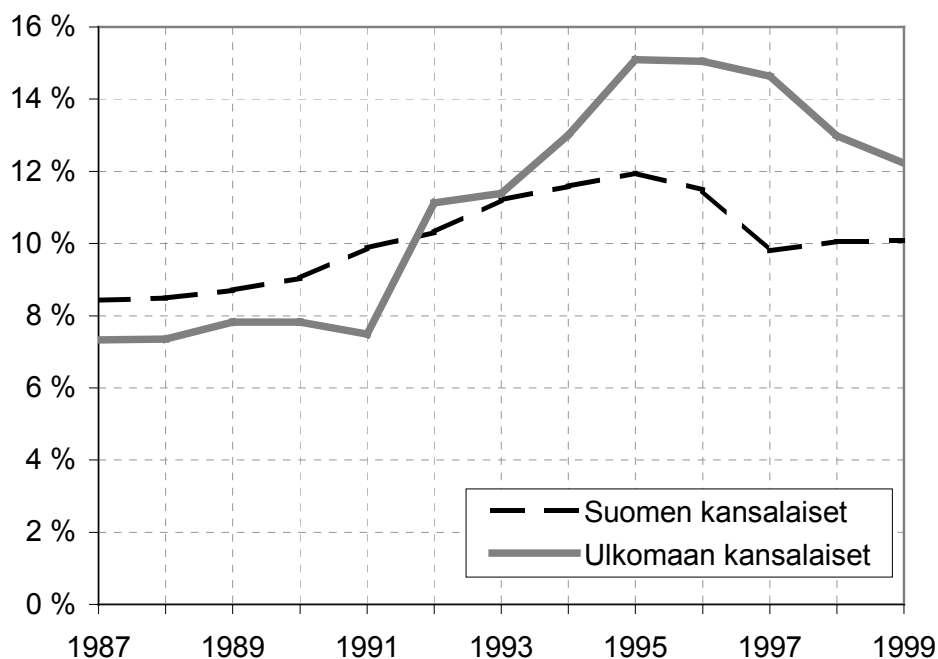
	Pakolaiset	Länsimaat	Entinen Neuvostoliitto	Yhteensä
Perusaste	0,68	0,72	0,53	0,59
Keskiaste	0,27	0,15	0,33	0,29
Korkea aste	0,05	0,13	0,15	0,12
Yhteensä	1,00	1,00	1,00	1,00

Lähde: Tilastokeskus, maahanmuuttotilastot.

Koulutustasovertailua ei tehdä ennen vuotta 1998 laajamittaisen koulutustilastoinnin muutoksen vuoksi. Muutoksia olivat ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen laaja-alaistaminen ja tutkintonimikkeiden vähentäminen, ammattitutkintolain mukaisten näyttötutkintoon perustuvien tutkintojen käyttöönotto, ammattikorkeakoulutusten vakinaistaminen vuodesta 1996 lähtien sekä yliopistojen uudet tutkinnot. Ammattikorkeakoulujen perustaminen ja kansainvälisen vertailtavuuden parantaminen ovat vaikuttaneet tutkintojen luokituksiin siten, että korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on kasvanut (Kiander ym. 2002).

Ulkomaan kansalaiset näyttävät käyttävän runsaasti koulutuspalveluja (kuvio 7).¹ Opiskelijoiden osuus ulkomaan kansalaisista nousi ripeästi ulkomaan kansalaisten määrän kiihkeimmän kasvun aikaan 1990-luvun alussa. Vuosituhannen lopussa ulkomaan kansalaisista noin 12 % oli opiskelijoita, kun taas suomalaisista oli noin 10 % opiskelijoita. Tämä tulos viittaisi siihen, että melko suuresta korkeasti koulutettujen määrästä huolimatta ulkomaan kansalaiset aiheuttavat kustannuksia koulutusjärjestelmällemme. Tulos selittyy osaltaan ulkomaalaisten suomalaisia nuoremmalla ikärakenteella.

Kuvio 7. Opiskelijoiden suhteellinen osuus Suomen ja ulkomaan kansalaisista

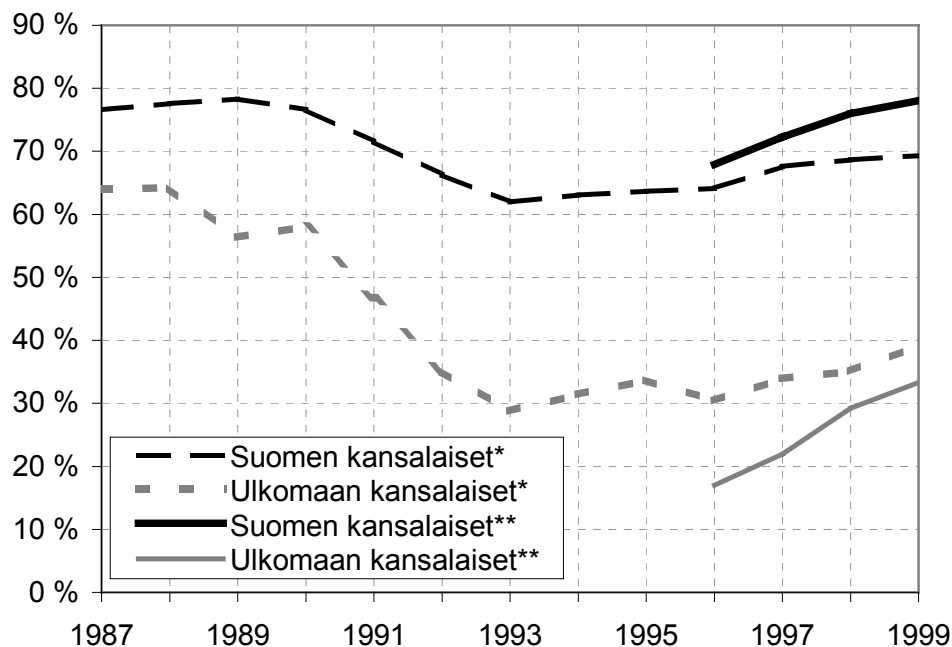
¹ Opiskelijoiksi määritellään 15-74-vuotiaat henkilöt, jotka eivät ole varusmiehiä, siviilipalvelusmiehiä, työllisiä tai työttömiä ja jotka ovat Tilastokeskuksen korkeakouluopiskelijatiedoston mukaan läsnä olevia opiskelijoita jossakin korkeakoulussa syyslukukaudella tai saaneet Kansaneläkelaitoksen opintotukirekisterin mukaan opintotukea syyslukukaudella tai olleet työministeriön työnhakijarekisterin mukaan työllisyyskoulutuksessa tutkimusviikolla tai olleet lukion tai ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoita opetusministeriön opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuusjärjestelmää varten ylläpidettyjen tiedostojen mukaan. Lisäksi opiskelijoiksi määritellään 15-vuotiaat sekä tutkimusvuonna yhteisvalintarekisterin mukaan opintonsa aloittaneet henkilöt.

3.6 Ulkomaalaiset työmarkkinoilla

Kuten johdannossa mainittiin, Suomessa työskentelee tilapäisesti sekä EU:n sisä- että ulkopuolisista maista tulleita henkilöitä, jotka eivät näy työssäkäyntitilastossa työskentelynsä tilapäisyyden vuoksi. Työlupatilastoista saa jonkinlaisen kuvan EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta tulevasta tilapäistyövoimasta, kun taas sisäpuolelta tulevat jäävät tilastoinnin ulkopuolelle siksi aikaa kun työskentely Suomessa on tilapäistä, yleensä alle vuoden kestävää.

Suomessa pysyväisluonteisesti asuvat ulkomaalaiset menestyvät työmarkkinoilla seuraavasti. Suomalaisten työllisten osuus työikäiseen väestöön (työllisyysaste) on ollut selkeästi ulkomaalaisia korkeampi koko tarkasteluperiodin ajan (kuvio 8). Silti suomalaistenkin työllisyysaste muuttui lama-aikana ja siitä toivuttaessa. 1990-luvun lopussa työllisyysaste oli suomalaisilla lähes 70 prosenttia. Laman aikana ulkomaan kansalaisten työllisyysaste romahti suomalaisia voimakkaammin lähes 60 prosentista alle 30 prosenttiin. Lamasta toipumisen aikana työllisyysaste on hieman kohonnut päätyen noin 40 prosenttiin vuosituhannen lopussa. Samanlainen ero näkyy myös samantapaisessa mittarissa, osallistumisasteessa, joka kuvaa työvoimaan kuuluvien osuutta työikäisen väestöön verrattuna. Vuonna 1999 suomalaisten osallistumisaste oli noin 80 prosenttia ja ulkomaan kansalaisilla vajaa 60 prosenttia. Toisin kuin työllisyysaste osallistumisaste ei ole kovinkaan paljon muuttunut suhdannevaiheiden mukaan. Tämä johtuu siitä, että työllisyyden muutokset kanavoituvat suurelta osin työttömyyteen.

Kuvio 8. Työllisyysaste suomalaisilla ja ulkomaan kansalaisilla vuosina 1987-1999, %

* Poikkileikkaus

** Pitkittäistiedosto

Kun tarkastellaan Suomeen vuonna 1996 maahan muuttaneita ulkomaan kansalaisia, seurataan heitä vuoteen 1999 ja verrataan samanikäisiin suomalaisiin, havaitaan, että kummankin ryhmän työllisyys on ollut nousussa (kuvio 8). Ulkomaan kansalaisilla työllisyysaste on noussut hieman nopeammin kuin suomalaisilla. Tämä viittaa maahanmuuttajien integroitumiseen Suomen työmarkkinoille. Vuonna 1996 Suomeen tulleiden työllisyysaste jää kuitenkin ulkomaalaisten keskiarvon alapuolelle. Tämä tarkoittaa, että integroituminen kestää kauemmin kuin 4 vuotta. Tässä integroituminen viittaa pelkästään työmarkkinoille siirtymiseen, ei muuhun maahanmuuttopolitiikassa yleensä yhteiskuntaan kotoutumisella tarkoitettuun seikkaan.

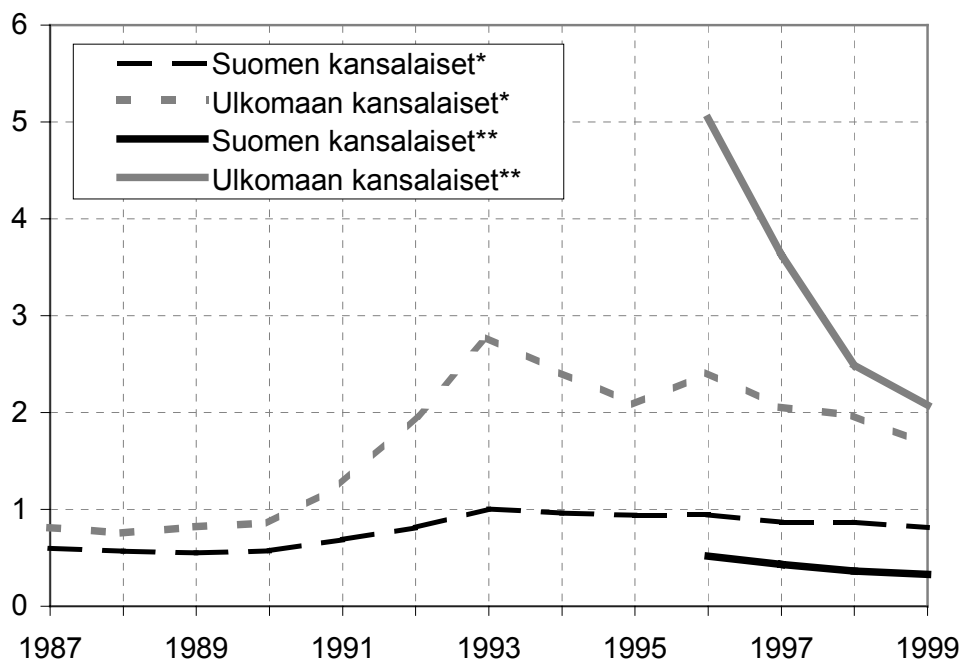
Integroituminen havaitaan myös tarkastelemalla elatusuhdetta², joka on koko muun väestön suhde työllisiin (kuvio 9). Vuonna 1996 Suomeen tulleiden ulkomaalaisten elatusuhde on laskenut voimakkaasti viidestä kahteen työllisten määrän lisääntyessä, mikä on osoitus maahan muuttaneiden integroitumisesta työmarkkinoille. Suomalaisilla elatusuhde on pitkittäisaineistossa alhaisempi kuin poikkileikkauksissa, koska poikkileikkauksissa ovat mukana myös joka

² Joissain yhteyksissä elatusuhdesta käytetään myös nimitystä taloudellinen huoltosuhte.

vuosi työmarkkinoille tulevat nuoret ja pitkittäisaineistossa seurataan vuoden 1996 kohorttia.

Poikkileikkauksissa elatussuhde oli molemmissa ryhmissä alhaisimmillaan vuonna 1988: ulkomaan kansalaisilla 0,76 ja suomalaisilla 0,57. Laman myötä elatussuhde alkoi nousta 1990-luvun alussa. Nousu oli ulkomaan kansalaisilla hyvin jyrkkää. Suurimmillaan suhde oli molemmilla ryhmillä vuonna 1993, jolloin se nousi ulkomaan kansalaisissa 2,8:aan ja suomalaisissa 1:een. Elatussuhde on laskenut suomalaisilla hitaasti 0,8 tasolle. Ulkomaan kansalaisilla lasku on ollut nopeampaa. Siitä huolimatta maahanmuuttajien elatussuhde oli kaksinkertainen verrattuna suomalaisiin vuonna 1999.

Kuvio 9. Suomalaisten ja ulkomaan kansalaisten elatussuhde, 1987-1999

* Poikkileikkaus

** Pitkittäistiedosto

Sekä suomalaisten että ulkomaan kansalaisten työttömyysaste mitattuna kullekin vuodelle erikseen poikkileikkausaineistolla pysyi alhaisella tasolla 1980-lopun aikana: suomalaisilla 5-7 prosentissa ja ulkomaalaisilla 6-8 prosentissa (kuvio 10). Alhaisimmillaan työttömyys oli kummassakin ryhmässä vuonna 1989.

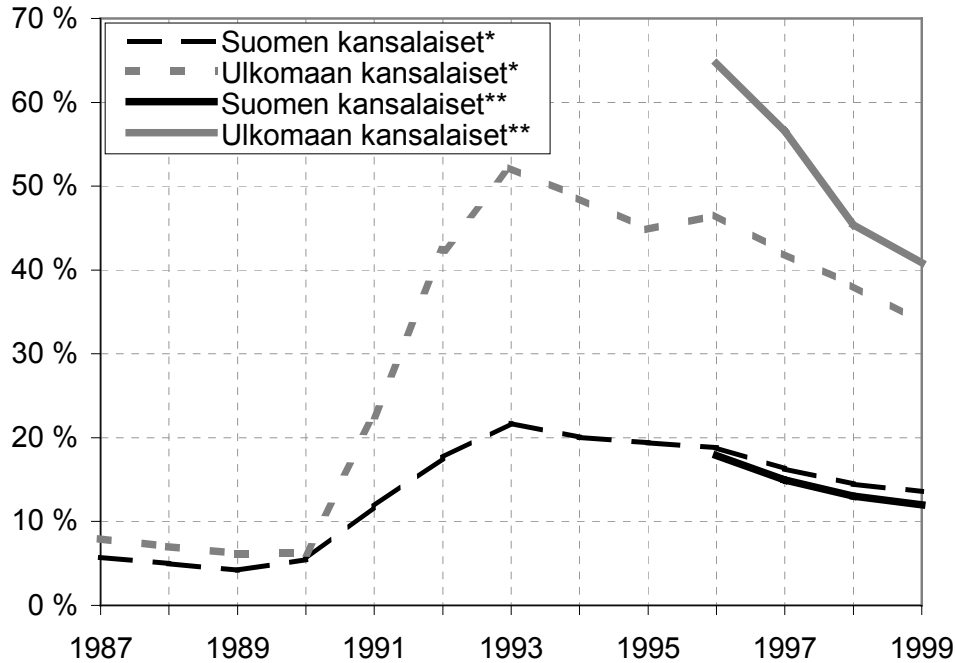
Laman myötä työttömyys lähti rajuun nousuun 1990-luvun alussa. Tällöin myös ulkomaan kansalaisten ja suomalaisten työttömyysasteiden välinen ero alkoi kas-

vaa. Pahimmillaan työttömyys oli vuonna 1993: suomalaisilla 21,7 prosenttia ja ulkomaan kansalaisilla 52 prosenttia. 1990-luvun lopulla työttömyysaste on molemmilla ryhmillä tasaisesti laskenut. Kummankaan ryhmän työttömyysaste ei kuitenkaan ole enää laskenut 1980-luvun lopun nousukauden lukemiin ja ero suomalaisten ja ulkomaan kansalaisten välillä on säilynyt laman jälkeen suurena. Vuonna 1999 suomalaisten työttömyysaste oli 13,6 prosenttia ja maahanmuuttajien 33,7 prosenttia. Suomalaisilla työttömyysaste eroaa 9,4 prosenttiyksikköä alhaisimmasta vuoden 1989 tasosta. Ulkomaan kansalaisilla ero on 27,5 prosenttiyksikköä.

Vuosittain laskettu työttömyysaste antaa hieman pessimistisen kuvan ulkomaan kansalaisten työttömyydestä, sillä luvuissa ovat mukana juuri maahan tulleet, joilla ei ole valmiina työpaikkaa. Koska ulkomaan kansalaisten määrä on ollut pieni mutta nopeasti kasvamassa, aineistossa on paljon vastikään maahan tulleita. Lisäksi Suomen kansalaisuuspolitiikka vaikuttaa lukuihin (3-5 vuoden asuminen riittää kansalaisuuden saamiseen). Pidempään maassa asuneet, kansalaisuuden saaneet maahanmuuttajat luetaan tässä tilastossa suomalaisiksi, joten ulkomaalaisten paha työttömyystilanne heijastelee myös kotoutumisen vaatimaa aikaa.

Pitkittäistarkastelussa ovat mukana vuonna 1996 Suomeen tulleet maahanmuuttajat. Heidän työttömyysasteensa on laskenut tarkasteluajanjaksolla yli 60 prosentista 40 prosenttiin, selvästi nopeammin kuin ulkomaan kansalaisten työttömyysaste poikittaistarkastelussa. Tämä antaisi viitteitä jälleen siitä, että vuonna 1996 maahan tulleet ovat vuosien mittaan integroituneet Suomen työmarkkinoille.

Kuvio 10. Työttömyysaste suomalaisilla ja ulkomaan kansalaisilla, 1987-1999, %

* Poikkileikkaus

** Pitkittäistiedosto

Työttömyys vaivaa etenkin pakolaistaustaisia (Tilastokeskus 2002a). Vuosina 1991-1994 Suomeen muuttaneiden ulkomaan kansalaisten työttömyysaste vuonna 2000 oli suurinta irakilaisilla (61%), entisen Jugoslavian alueelta tulleilla (52%) ja somaleilla (47%). Sen sijaan länsimaista tulleilla työttömyysaste on selvästi matalampi. Matalin työttömyysaste on Yhdysvalloista (11%) ja Britanniasta (12%) tulleilla. Keskimääräinen työttömyysaste tässä joukossa oli 31 % vuonna 2002.

Vesterisen (2002) mukaan varsinkin kiintiöpakolaisissa on paljon eri tavoin vajaakuntoisia. Jopa suomalaisista akateemisista tutkinnoista huolimatta heillä voi olla vaikeuksia päästä työmarkkinoille. Pakolaisväestön keskuudessa on myös paljon omassa maassaan akateemisen tai ammatillisen loppututkinnon suorittaneita.

Maahanmuuttajien työllistymisen esteiksi on mainittu kielivaikeudet, ongelmat ammatillisen pätevyyden rinnastamisessa suomalaisiin tutkintoihin sekä mahdollisesti tarvittavien kompensoivien opintojen puute (Vesterinen 2002). Ehkä suurimpia esteitä lienevät kuitenkin työnantajien, työntekijöiden tai asiakkaiden asenteet, sillä suomalaisilla työmarkkinoilla on vähäinen kokemus maahanmuuttajista. Asenneongelmat on havaittu esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan

(Wallenius 2001) tutkimuksessa. Tulosten mukaan suomalaiset suhtautuvat perin nihkeästi ulkomaalaisiin, mutta asenteet ovat kuitenkin lientyneet parinkymmenen vuoden aikana.

Myös muissa maissa on havaittu että maahanmuuttajien työmarkkina-asema on kantaväestöä heikompaa. Ruotsissa töitä etsivillä maahanmuuttajilla on huonompi virtaus työmarkkinoille syntyperäisiin ruotsalaisiin verrattuna. Siirtymisnopeus on arvioitu 50-70 prosenttia heikommaksi, kun muita työttömyyden keston vaikuttavia tekijöitä on kontrolloitu. Työttömyysajan mediaani on ruotsalaisilla 25 viikkoa, ja noin 40 viikkoa maahanmuuttajilla, jotka ovat identtisiä tutkittuihin ruotsalaisiin nähden lukuun ottamatta maahanmuuttajastatusta. Odotettu työttömyyden kesto on ruotsalaisilla 45 viikkoa ja maahanmuuttajilla 75 viikkoa. Samalla 16-64-vuotiaiden ruotsalaisten työttömyysaste oli vuonna 1998 5,5 prosenttia, kun muualla kuin Pohjoismaissa syntyneiden maahanmuuttajien työttömyysaste oli 19,5 prosenttia. (Carling et al. 2001).

Työllisten joukossa alkutuotannossa toimivien osuus ulkomaan kansalaisista oli keskimäärin kaksi prosenttia vuosina 1996-1999, mikä oli vajaa kolmasosa suomalaisten vastaavasta osuudesta (taulukko 5). Teollisuuden palveluksessa toimi keskimäärin yksi neljästä ulkomaalaisesta. Ylipäätään heidän osuutensa jalostuksessa on hieman pienempi kuin suomalaisten. Ulkomaalaisten osuus metalliteollisuudessa on suurin kaikista teollisuuden aloista. Metsäteollisuudessa molempien ryhmien osuudet ovat kohtuullisen pienet.

Palvelualat ovat kummallekin ryhmälle suurin työllistäjä. Miltei kolme neljäsosa ulkomaan kansalaisista toimii palvelualoilla (taulukko 5). Osuus on hieman suurempi kuin suomalaisten vastaava. Kaupan palveluksessa sekä majoitus- ja ravitsemispalveluissa toimii suomalaisten osuutta suurempi osuus ulkomaan kansalaisia. Kaupassa suomalaisten osuus on kaksi kolmannesta ulkomaan kansalaisten vastaavasta. Majoitus- ja ravitsemistoiminnassa ulkomaan kansalaisten osuus on vielä selvästi suurempi: suomalaisista alalla toimii vain yksi kolmannesta ulkomaan kansalaisten osuuteen verrattuna.

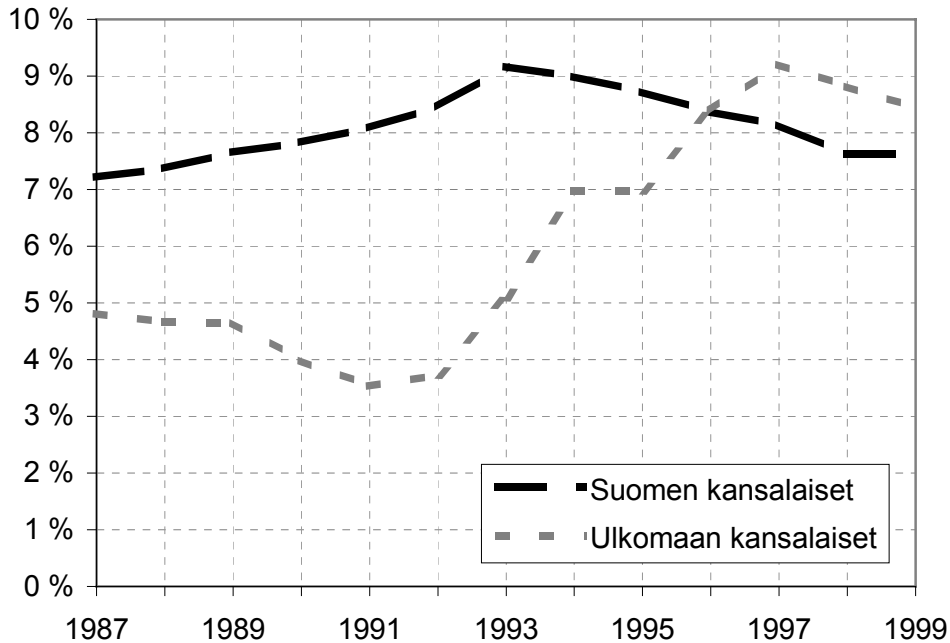
Taulukko 5. Työllinen työvoima toimialoittain ja kansalaisuuden mukaan; keskiarvo 1996-1999, %

	Suomalaiset	Ulkomaan kansalaiset
Alkutuotanto	6,6	2
jalostus	28,8	24,3
metalliteollisuus	10	12,2
Metsäteollisuus	3,5	1,5
muu teollisuus	15,3	10,6
Palvelut	64,6	73,7
kauppa	6,6	10,6
kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	8,2	6,2
majoitus- ja ravitsemistoiminta	3,1	10,1
muut palvelut	46,8	47,1
Yhteensä	100,0	100,0

Yrittäjien (pl. maatalousyrittäjät) osuus kaikista työllisistä on ulkomaan kansalaisilla oli pitkään alhaisempi kuin suomalaisilla (kuvio 11). Ero kuitenkin pienentyi 1990-luvulla ja vuosikymmenen lopulla ulkomaan kansalaisten yrittäjyysaktiivisuus ylitti suomalaisten aktiivisuuden. Vuonna 1999 reilut 8 prosenttia ulkomaan kansalaisista toimi yrittäjänä. Suomalaisten joukossa osuus oli noin prosenttiyksikön pienempi.

Suomalaisilla osuus oli tarkasteluperiodin alussa noin 7 prosenttia. Yrittäjien osuus suomalaisista nousi vuoteen 1993 saakka, laman jälkeen yrittäjien osuus on laskenut. Tämän selittää se, että lamassa syntyy työntöä yrittäjyyteen, sillä palkkatyötä on vähemmän tarjolla. Palkkatyömarkkinoiden alkaessa jälleen vetää yrittäjien osuus laskee (vrt. Kangasharju ja Pekkala 2002). Yrittäjien osuus ulkomaan kansalaisista oli vuonna 1987 vain 5 prosenttia. Laman aikana yrittäjien osuus alkoi maahanmuuttajien keskuudessa nousta: yrittäjien osuus maahanmuuttajista oli alhaisimmillaan vuonna 1991.

Kuvio 11. Yrittäjien (pl. maatalousyrittäjät) osuus työllisistä suomalaisten ja ulkomaan kansalaisten ryhmässä, 1987-1999, %

Maahanmuuttajien yrittäjyyttä on tutkittu myös muissa maissa. Havaintojen mukaan useat hyvin koulutetutkin maahanmuuttajat ovat vielä pitkän oleskelun jälkeen koulutustaan vastaamattomissa, matalapalkkaisissa töissä. Yrittäjyys saattaa olla ainoa tapa nostaa tulotaso. Itsensä työllistämisen merkitys nousee maahanmuuttajiin kohdistuvan syrjinnän myötä. Kun lähtömaassa hankittua koulutusta ei tunnusteta tulomaassa, yrittäjyys saattaa tarjota paremmat työmahdollisuudet kuin palkkatyö. Yrittäjyydestä voi kuitenkin muodostua myös matalien tulojen loukku, jos se valitaan tilanteessa jossa todellisia ansaitsemismahdollisuuksia ei ole olemassa. Tanskassa tehdyn tutkimuksen mukaan vuosina 1988-1991 siirtyi 13 prosenttia enemmän yrittäjänä toimivia maahanmuuttajia korkeampaan palkkaluokkaan kuin palkkatyötä tekeviä maahanmuuttajia. Toisaalta vuosina 1994-1997 tulos oli päinvastainen ja palkkatyötä tekeviä ylitti 16 prosenttia enemmän matalan tulotason rajan kuin yrittäjiä. (Blume 2002).

3.7 Varat ja velat

Noin puolet suomalaisista ja vain prosentti ulkomaan kansalaisista omisti verotettavaa varallisuutta vuonna 1999 (taulukko 6). Sen sijaan niiden joukossa, joilla varallisuutta on, verotettavan varallisuuden keskimääräinen arvo on molemmissa ryhmissä melko lailla saman suuruinen.

Suomalaisista oli velkaa noin viidelläkymmenellä prosentilla vuonna 1999. Ulkomaan kansalaisista velkaa oli vajaalla 3 prosentilla (taulukko 6). Maahanmuuttajilla oli myös selvästi suomalaisia vähemmän velkaa.

Taulukko 6. Varallisuus ja velka 1999

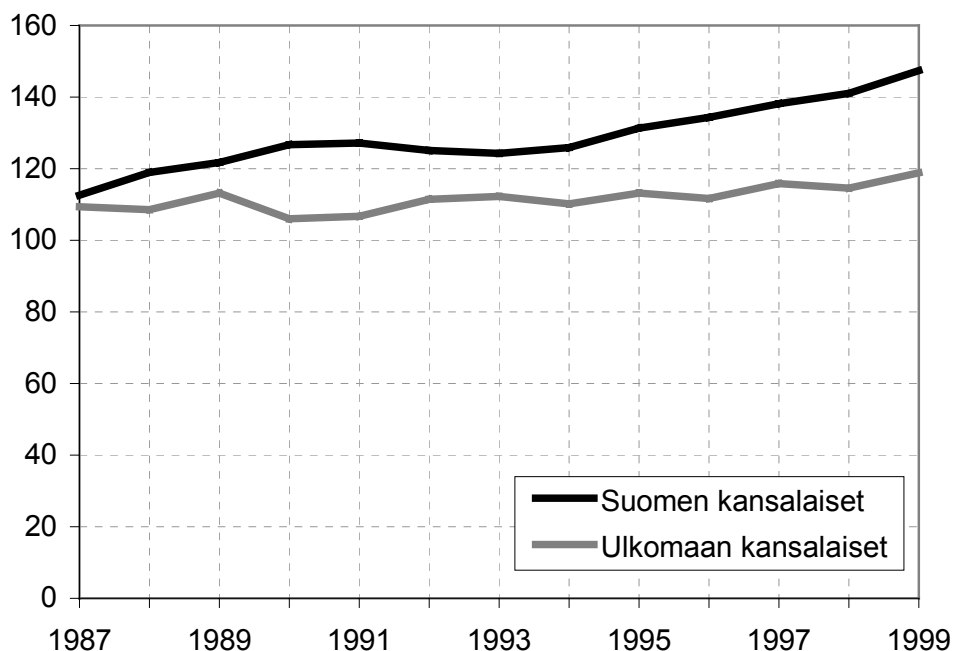
	Suomalaiset	Ulkomaan kansalaiset
Varallisuutta, osuus, %	47	1
Varallisuuden määrä keskimäärin, €	37 000	45 000
Velkaa, osuus, %	52	3
Velan määrä keskimäärin, €	19 800	15 500

3.8 Tuloerot

Tuloja tarkasteltaessa analyysi rajataan koskemaan työllisiä. Työllisten valtionveronalaiset tulot ovat kummallakin ryhmällä kasvaneet ajan myötä, joskin ulkomaan kansalaisten ryhmässä kasvu on ollut hyvin pientä (kuviot 12). Vuonna 1987 ryhmien tulojen ero oli hyvin pieni ja ulkomaan kansalaisten tulot olivat 97 prosenttia suomalaisten tuloista. Vuoteen 1990 mennessä ero oli kasvanut niin, että ulkomaan kansalaisten valtionveronalaiset tulot olivat enää 84 prosenttia suomalaisten tuloista.

Lama hidasti myös suomalaisten tulojen kasvua, joten tuloerot supistuivat uudestaan: vuonna 1993 maahanmuuttajien tulot olivat 90 prosenttia suomalaisten tuloista. Parantunut taloussuhdanne on kasvattanut suomalaisten tuloja nopeammin kuin ulkomaan kansalaisten: tuloero oli suurimmillaan 1999, jolloin ulkomaan kansalaisten valtionveronalaiset tulot olivat 81 prosenttia suomalaisten tuloista.

Kuvio 12. *Valtionveronalaisten tulojen keskiarvot työllisillä suomalaisilla ja ulkomaan kansalaisilla vuosina 1987-1999 vuoden 1999 rahassa*

Vuonna 1996 maahan muuttaneita ulkomaan kansalaisia tarkasteltaessa havaitaan, että sekä suomalaisten että ulkomaan kansalaisten tulot ovat kasvaneet ja ryhmien välinen tuloero on säilynyt melko samanlaisena koko tarkasteluajanjakson ajan (ei näy kuviossa). Tämä tarkoittaa, että maahanmuuttajien työvoimaan integroituminen ja pidempi Suomessa oloaika ei parantaisi tuloja suhteessa suomalaisiin. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että maahanmuuttajia syrjittäisiin palkassa, sillä tässä tarkastelussa ei ole kontrolloitu muita tuloihin vaikuttavia tekijöitä, kuten koulutusta, ikää, sukupuolta, toimialaa ym. Tämä tehdään seuraavassa.

Ulkomaan kansalaisuuden vaikutusta tuloihin tutkittiin poikkileikkausaineistossa. Vuosien 1996-1999 tiedot yhdistettiin allekkain. Selitettävänä muuttujana oli veronalaisten tulojen logaritmi. Ensimmäisessä regressiossa käytettiin selittäväksi muuttujana vain ulkomaan kansalaisuutta. Toisessa kontrolloitiin lisäksi ikää, sukupuolta, koulutusta, toimialaa, asuinalueita ja vuotta. Jälkimmäinen malli sisältääkin kaikki muuttujat, joita yleensä käytetään tulomalleissa. Toimialajako oli mahdollisimman tiheä. Aineisto salli yhteensä 60 toimialan käytön. Asuinalue määräytyi asuinpaikan työ- ja elinkeinokeskuksen mukaan. Näitä keskuksia on 15. Molemmilla malleilla oli myös vuosimuuttujat kontrolloimassa inflaation ja muiden kaikille yksilöille samanlaisten tekijöiden vaikutusta.

Regressiota varten tarkastelu on rajoitettu 15-64 vuotiaisiin työllisiin, jotka ansaitsevat vähintään 50 000 markkaa vuodessa. Tarkastelussa oli yhteensä 629 726 suomalaista ja 4 746 ulkomaalaista.

Tarkastelussa ei otettu huomioon mahdollista valikoituvuuden vaikutusta. Valikoituvuus voi tuoda harhaa tuloksiin, jos aineistossa ei ole kaikkia niitä muuttujia, jotka ottavat huomioon kaikki ne veronalaiseen ansioon vaikuttavat ominaisuudet joilla suomalaiset työlliset poikkeavat ulkomaan kansalaisista.

Ensimmäisessä regressiossa käytettiin selittävänä muuttujana vain kansalaisuutta (taulukko 7). Mallista havaittiin, että maahanmuuttajat saavat 11,5 prosenttia vähemmän tuloja kuin Suomen kansalaiset ($e^{-0,1221}-1 = -0,115$). Mallin selityssaste on kuitenkin häviävän pieni. Se ei selitä edes promillea tulojen vaihtelusta.

Taulukko 7. Regressiotulokset: riippuva muuttuja log(veronalaiset tulot)

	(I)		(II)		(III)	
	Kerroin	t-arvo	Kerroin	t-arvo	Kerroin	t-arvo
Ulkomaan kansalainen (suomalainen)	-0,122	-18,3	-0,113	-21,1	0,012	1,6
Nainen (mies)			-0,246	-216,4	-0,246	-216,2
Perusaste (korkea-aste)			-0,504	-177,1	-0,509	-178,6
Keskiaste (korkea-aste)			-0,402	-264,2	-0,404	-265,0
ikä			0,056	161,9	0,056	161,8
ikä ²			-0,001	-124,9	-0,001	-124,7
Ulkomaalainen * keski-asteen koulutus (suomalainen*korkea-aste)					-0,195	-16,2
Ulkomaalainen * korkea-asteen koulutus (suomalainen*korkea-aste)					-0,374	-24,8
Selityssaste	0,0001		0,362		0,363	
F-arvo	334,0		4145,4		4064,5	

Huomio. Kaikissa regressioissa käytettiin vuosi-dummy -muuttujia poistamaan inflaation vaikutusta tuloksiin. Toisessa ja neljännessä regressiossa on käytetty selittävinä muuttujina lisäksi toimialaa ja asuin-aluetta. Suluissa kontrolliryhmä.

Toisessa mallissa käytettiin selittävänä muuttujana yleensä alan kirjallisuudessa käytettyjä muuttujia. Mallin selityssaste nouseekin 36 prosenttiin. Ulkomaalaisuus selittää tässä mallissa 10,7 prosentin tuloeron. Naiset saavat 21,8 prosenttia vähemmän tuloja kuin miehet. Vaikka naisten tai ulkomaan kansalaisten ero suo-

malaisiin miehiin onkin mallin mukaan melkoinen, se ei välttämättä tarkoita sitä, että Suomen työmarkkinoilla syrjittäisiin näitä ryhmiä. Tämän kaltainen analyysi ei pysty ottamaan huomioon näiden ryhmien eroja kunnianhimmossa, urasuuntautuneisuudessa, äitiyslomien vaikutusta urakehitykseen, jne. (Vartiainen 2001).

Havaittu tuloero ulkomaan kansalaisten ja suomalaisten välillä on sopusoinnussa muualla saatujen tulosten kanssa. Maahanmuuttajien tulot ovat Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan 9,5 prosenttia syntyperäisiä amerikkalaisia alhaisemmat viiden vuoden maassa oleskelun jälkeen, yhtä suuret 13 vuoden ja 6,4 prosenttia suuremmat 20 vuoden jälkeen. Maahanmuuttajat saavuttavat syntyperäisten amerikkalaisten tulotason 12 vuodessa. Tulokset vaihtelevat maahanmuuttajaryhmittäin: eurooppalaiset voivat kotoutuvat 5-10 vuodessa Yhdysvaltojen työmarkkinoille, kun aasialaiset ja keski- ja eteläamerikkalaisten kotoutuminen kestää 15-20 vuoteen. (Daneshvary et al. 1992).

Iällä on positiivinen vaikutus tuloihin tiettyyn rajaan saakka jonka jälkeen vaikutus kääntyy negatiiviseksi. Kertoimien perusteella voidaan laskea, että tulot kasvavat työllisillä 56 ikävuoteen saakka, minkä jälkeen ne alkavat laskea. Sama kääntyneen u-kirjaimen mallinen vaikutus on saatu myös muissa alan tutkimuksissa.

Edellä estimoidun mallin mukaan perusasteen koulutuksen saaneet ansaitsevat 40 prosenttia vähemmän kuin korkeasti koulutetut. Muissa tutkimuksissa on havaittu, että yksi koulutusvuosi tuo Suomessa lisätuloja lähes 10 prosenttia (Kiander ym. 2002). Kun korkeasti koulutettu opiskelee Suomessa 4-6 vuotta pidempään kuin perusasteen koulutuksen saanut, on saatu tulos hyvin linjassa muiden tutkimustulosten kanssa. Vastaava luku keskiasteen koulutuksen saaneille on 33 prosenttia.

Kolmannessa mallissa tarkasteltiin lähemmin ulkomaan kansalaisten koulustaustan vaikutusta tuloihin. Mallin kertoimien perusteella voidaan laskea, että ulkomaan kansalaisten tuloero suomalaisiin verrattuna kasvaa koulutustason kasvaessa. Peruskoulutuksen saaneiden joukossa ulkomaan kansalaiset ansaitsevat yhtä paljon kuin suomalaiset. Keskiasteen koulutuksen saaneiden joukossa sen sijaan ulkomaan kansalaiset ansaitsevat hieman yli 10 % vähemmän kuin suomalaiset. Korkeasti koulutettujen joukossa tuloero on jopa 30 % suomalaisten eduksi.

4 Johtopäätökset

Tässä esiselvityksessä vertailtiin ulkomaan kansalaisten taloudellisia oloja suomalaisiin. Tarkastelussa keskityttiin muiden tekijöiden ohella työmarkkinoihin.

Päähavainto on, että ulkomaan kansalaisten työmarkkinamenestys on selvästi heikompaa kuin suomalaisilla. Ulkomaan kansalaisten työllisyysaste (työlliset / työkäiset), elatusuhde (muu väestö / työlliset) ja työttömyysaste ovat kaikki suomalaisia heikommalla tasolla. Lupaavana piirteenä on kuitenkin se, että vuonna 1996 Suomeen tulleet ulkomaan kansalaiset parantavat työmarkkinatilannettaan vuosi vuodelta. Integroituminen Suomen työmarkkinoille näyttää kuitenkin vievän yli 4 vuotta. Niin ikään positiivinen tulos on se, että ulkomaan kansalaisissa on enemmän yrittäjiä kuin suomalaisissa. Ulkomaan kansalaisten yrittäjäaktiivisuus ja nuori ikärakenne auttavat pitämään yllä Suomen kansantalouden dynamiikkaa.

Työssä käyvien ulkomaan kansalaisten tulotaso on myös suomalaisia heikompi. Myös selvästi harvempi ulkomaan kansalainen suomalaisiin verrattuna omisti veronalaista varallisuutta. Ekonometrinen analyysi tulotasoon vaikuttavista tekijöistä osoitti, että ulkomaan kansalaiset ansaitsevat suomalaisia vähemmän, vaikka otettaisiin huomioon heidän koulutustaso, ikä, toimiala ja asuinalue. Tuloero on lisäksi sitä suurempi mitä korkeammin koulutettuja tarkastellaan. Peruskoulutuksen saaneiden joukossa ulkomaan kansalaiset ansaitsevat yhtä paljon kuin suomalaiset. Korkeasti koulutettujen joukossa tuloero on jopa 30 % suomalaisten eduksi. Tulos ei kuitenkaan osoita sitä, että Suomen työmarkkinoilla syrjittäisiin ulkomaan kansalaisia. Analyysi ei pysty ottamaan huomioon näiden ryhmien eroja kunnianhimosuudessa, urasuuntautuneisuudessa, jne.

Ulkomaan kansalaisten koulutustaso on myös hyvä. Vaikka pelkän perustutkinnon varassa on ulkomaan kansalaisista selvästi suurempi osuus kuin suomalaisista, on ulkomaan kansalaisten joukossa yllättävän paljon korkeasti koulutettuja. Toisaalta ulkomaan kansalaisista useampi opiskelee suomalaisiin verrattuna. Tämä tulos heijastelee ulkomaalaisten suomalaisia nuorempaa ikärakennetta.

Lisäksi havaittiin, että ulkomaan kansalaiset asuvat suomalaisia useammin vuokralla, ahtaasti ja heidän joukossaan on enemmän asunnottomia. Sen sijaan keskimääräinen asunnon varustetaso oli suomalaisia parempi.

Kaiken kaikkiaan tulokset osoittavat, että ulkomaalaiset ovat keskimäärin suomalaisia heikommassa sosio-ekonomisessa asemassa. Tämä aiheutuu pitkälti siitä, että ulkomaalaisten määrä on koko ajan kasvussa ja Suomen kansalaisuuden saa noin 3-5 vuodessa. Siksi myös vasta maahan tulleita ulkomaan kansalaisia on paljon ja pidemmän aikaa Suomessa asuneet ovat jo saaneet Suomen kansalaisuuden. Koska kotoutuminen Suomen yhteiskuntaan vie aikansa, jää ulkomaan

kansalaisten keskimääräinen sosio-ekonominen tilanne suomalaisia vaatimattomammaksi. Suomen yhteiskunnan tulisikin nopeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista, ehkäistä syrjäytymistä, edistää maahanmuuttajien kouluttautumista ja edistää maahanmuuttajien olemassa olevan osaamisen hyödyntämistä, jotta maahanmuutto alkaisi nykyistä nopeammin hyödyttää Suomen kansantaloutta.

Toinen seikka joka heikentää ulkomaalaisten asemaa tilastoissa on se, että tilastot eivät rekisteröi tilapäisesti maassa työskenteleviä. Tilapäistyövoima huomioon ottaen ulkomaalaisten työmarkkina-asema on huomattavasti parempi kuin mitä tässä työssä analysoidut tilastot osoittavat. Tilapäistyövoima tulee Suomeen suurelta osin lähialueilta. Pitkien koulutusaikojen takia kotimaisen työvoiman tarjonta ei voi täysin vastata nopeasti muuttuvaa työvoiman kysyntää, joten tilapäistyövoimalle on kysyntää.

Muualta muuttavan ja pendelöivän työvoiman tarjonta lisääntynee täällä jo lähivuosina EU:n laajentumisen myötä. Uusista jäsenmaista lähtevästä työvoimasta kilpailevat myös muut Euroopan talousalueen maat, joten Suomeen ei välttämättä hakeudu niin paljoa työvoimaa kuin nopean talouskasvun oloissa tänne haluttaisiin.

Maahanmuuttopolitiikkaa on syytä kehittää jo ennen Euroopan unionin laajentumista. Pakolaisia ja muita turvapaikan hakijoita tänne otetaan tulevaisuudessakin entiseen tapaan. Muista muuttajista kannattaisi asettaa etusijalle sellaiset henkilöt, joilla on parhaat valmiudet saada Suomesta töitä.

Tämän esiselvityksen tarkoituksena oli luoda pohjaa seuraavaksi tehtävälle perusteelliselle tutkimukselle maahanmuuton hyödyistä ja haitoista Suomen kansantaloudelle. Tämä työ ei vielä tarjonnut vastauksia vaan pikemminkin herätti lisää kysymyksiä. Seuraavassa vaiheessa tulee vastata etenkin siihen, millä aikavälillä erilaiset maahanmuuttajaryhmät integroituvat Suomen työmarkkinoille, mikä on maahanmuuton nettokustannus Suomen kansantaloudelle ja voitaisiinko maahanmuuttoa ohjailemalla tulevaisuudessa vaikuttaa tähän nettokustannukseen.

Lähteet:

- Alho, K. (1999): Laajeneminen ja kauppavirrat, julkaisussa Mäkelä, P. – Virtanen, S. (toim.): EU:n laajenemisen näköalat, VATT-keskustelualoitteita nro 197.
- Alho, K. – Hazley, C. – Hernesniemi, H. – Widgren, M. (2001a): EU:n itälaajenemisen vaikutukset Suomen tuotantorakenteeseen, ETLA, keskustelualoitteita nro 752.
- Alho, K. – Kaitila, V. – Widgren, M. (2001b): EU:n itälaajenemisen vaikutukset Suomen elinkeinoelämälle. ETLA B:178.
- Blume, K. (2002): Immigrants and Poverty in Denmark – is self-employment a way out? WIDER conference on Poverty, International Migration and Asylum, 27-28 elokuuta. Helsinki.
- Carling, K. – Benmarker, H. – Forslund, A. (2001): Public or private job matching for immigrant workers - an outline of a Swedish social experiment. IFAU, Working paper 2001:10. Uppsala.
- Daneshvary, N. – Herzog Jr., H. W. – Hofler, R. A. – Schlottman, A. M. (1992): Job Search and Immigrant Assimilation: An Earnings Frontier Approach. *The Review of Economics and Statistics*, 74, 3, 482-492.
- Forsander, Annika – Ekholm, Elina – Hautaniemi, Petri (2000): Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsingin yliopisto, yliopistopaino, Helsinki.
- Forsander, Annika (2001a): Kenelle ovat aukeavat? Maahanmuuttajat ja työllistymisen ehdot. *Työpoliittinen Aikakauskirja*, 28 – 38, 2/2002.
- Forsander, Annika (2002): Luottamuksen ehdot – maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestötutkimuslaitos D 39, Väestöliitto.
- Hatton, Timothy J. – Williamson, Jeffrey G. (2002): What Fundamentals drive world migration? Centre for Economic Policy Research, Discussion paper series 3559.
- Joronen, Tuula – Salmenkansas, Mai – Abdullahi, Ali (2000): Maahanmuuttajien yrittäjäyys Helsingin seudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Kangasharju, Aki – Pekkala, Sari (2002): The Role of Education in Self-Employment Success. *Growth and Change*: 33, 2, 216-237.
- Kiander, Jaakko – Kröger, Outi – Romppanen, Antti toim. (2002): Talouden rakenteet 2002. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki.
- Kiander, Jaakko – Vaittinen, Risto (2001): EU:n itälaajenemisen vaikutuksista: laskelmia tasapainomallilla. VATT-keskustelualoitteita 259. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki.

- OECD (2002): Finland: OECD Sopemi, Trends in International Migration 2001 Education.
- Parkkinen, Pekka (2001): Sodan jälkeen Suomessa syntyneet ja uussuomalaiset. Yhteiskuntapolitiikka 3/2001. STAKES. Helsinki.
- Parkkinen, Pekka (2002): Työmarkkinoille tulevat ja työllisen työvoiman kehitys. Työpoliittinen aikakauskirja 2/2002. Työministeriö. Helsinki.
- Talousneuvosto (2002): Muuttoliike Suomesta ja Suomeen 1990-luvulla ja muuttoliikkeeseen vaikuttavat tekijät. Liite 2 teoksessa Verotus kansainvälisessä toimintaympäristössä. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2002/5.
- Tiitinen, Virpi (2002): Asunnottomuus 2001. Valtion asuntorahaston selvityksiä. Helsinki.
- Tilastokeskus (2001): Väestöennuste kunnittain 2001- 2030. Väestö 2001:11. Helsinki.
- Tilastokeskus (2002a): Työvoimatilasto 2001. Vuosikatsaus. Työmarkkinat 2002:4. Helsinki.
- Tilastokeskus (2002b): Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2001. Väestö 2002:8. Helsinki.
- Työministeriö (2001): EU:n itälaajentumisen vaikutukset työvoiman liikkuvuuteen.
- Vartiainen, J. (2001): Sukupuolten palkkaeron tilastointi ja analyysi. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Tasa-arvo julkaisuja 2001:7. Helsinki.
- Vesterinen, Pentti (2002): Maahanmuutto – ikääntymisongelmiemme ratkaisu? Valtionvarainministeriö kansantalousosasto, muistioita.
- Wallenius, Tapio. Vieraassa vara parempi? (2001): Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA.
- YK (2002): International Migration 2002. United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.
- Zavodny, M. (1997): Welfare and the Location Choices of New Immigrants. Federal Reserve Bank of Dallas Economic Review. Second Quarter 1997.
- Åslund, O. (2001): Now and forever? Initial and subsequent location choices of immigrants. IFAU, Working paper 2001:11. Uppsala.
-

**VATT-KESKUSTELUALOITTEITA / DISCUSSION PAPERS ISSN 0788-5016
- SARJASSA ILMESTYNEITÄ**

240. Pollari Johanna: Yhteistoteutuksen merkitys Suomen ilmastopolitiikassa. Helsinki 2000.
241. Coenen Heide: Network Effects in Telecommunications: when Entrants are Welcome. Helsinki 2000.
242. Moisio Antti: Spend and Tax or Tax and Spend? Panel Data Evidence from Finnish Municipalities during 1985 - 1999. Helsinki 2000.
243. Coenen Heide – Holler Manfred J.– Niskanen Esko (eds.): 5th Helsinki Workshop in Standardization and Networks 13-14 August, 2000. Helsinki 2000.
244. Virén Matti: Modelling Crime and Punishment. Helsinki 2000.
245. Nash Chris – Niskanen Esko (eds.): Helsinki Workshop on Infrastructure Charging on Railways 31 July - 1 August, 2000. Helsinki 2000.
246. Parkkinen Pekka: Terveystieteiden ja sosiaalipalvelujen vuoteen 2030. Helsinki 2001.
247. Riihelä Marja – Sullström Risto – Tuomala Matti: What Lies Behind the Unprecedented Increase in Income Inequality in Finland During the 1990's. Helsinki 2001.
248. Kangasharju Aki – Pekkala Sari: Regional Economic Repercussions of an Economic Crisis: A Sectoral Analysis. Helsinki 2001.
249. Kiander Jaakko – Luoma Kalevi – Lönnqvist Henrik: Julkisten menojen rakenne ja kehitys: Suomi kansainvälisessä vertailussa. Helsinki 2001.
250. Kilponen Juha – Sinko Pekka: Taxation and the Degree of Centralisation in a Trade Union Model with Endogenous Labour Supply. Helsinki 2001.
251. Vaittinen Risto: WTO:n kauppaneuvottelujen merkitys EU:n maataloudelle. Helsinki 2001.
252. Bjerstedt Katja: Työssä jaksamisesta ja työmarkkinoiden muutoksesta. Helsinki 2001.
253. Sinko Pekka: Unemployment Insurance with Limited Duration and Variable Replacement Ratio – Effects on Optimal Search. Helsinki 2001.
254. Rauhanen Timo: Arvonlisäverotus EU:n jäsenmaissa – voiko vientiä verottaa? Helsinki 2001.
255. Korkeamäki Ossi: Työttömyysriskiin vaikuttavat yksilö- ja yrityskohtaiset tekijät Suomessa 1990-1996. Helsinki 2001.
256. Kyyrä Tomi: Estimating Equilibrium Search Models from Finnish Data. Helsinki 2001.
257. Moisio Antti: On Local Government Spending and Taxation Behaviour – effect of population size and economic condition. Helsinki 2001.
258. Kari Seppo – Ylä-Liedenpohja Jouko: Klassillinen osakeyhtiövero kansainvälisen veroharmonisoinnin muotona. Helsinki 2001.

259. Kiander Jaakko – Vaittinen Risto: EU:n itälaajenemisen vaikutuksista: laskelmia tasapainomallilla. Helsinki 2001.
260. Hakola Tuulia – Uusitalo Roope: Let's Make a Deal – the Impact of Social Security Provisions and Firm Liabilities on Early Retirement. Helsinki 2001.
261. Hjerppe Reino – Kari Seppo – Lönnqvist Henrik (toim.): Verokilpailu ja verotuksen kehittämistarpeet. Helsinki 2001.
262. Hakola Tuulia – Lindeboom Maarten: Retirement Round-about: Early Exit Channels and Disability Applications. Helsinki 2001.
263. Kilponen Juha – Romppanen Antti: Julkinen talous ja väestön ikääntyminen pitkällä aikavälillä – katsaus kirjallisuuteen ja simulointeja sukupolvimallilla. Helsinki 2001.
264. Riihelä Marja – Sullström Risto – Tuomala Matti: On Economic Poverty in Finland in the 1990s. Helsinki 2001.
265. Parkkinen Pekka: Suomen ja muiden unionimaiden väestön ikärakenne vuoteen 2050. Helsinki 2002.
266. Kari Seppo – Ylä-Liedenpohja Jouko: Classical Corporation Tax as a Global Means of Tax Harmonization. Helsinki 2002.
267. Kallioinen Johanna: Pyöräilyn institutionaalinen asema liikennesuunnittelussa. Helsinki 2002.
268. Kangasharju Aki and Venetoklis Takis: Business Subsidies and Employment of Firms: Overall Evaluation and Regional Extensions. Helsinki 2002.
269. Moisio Antti: Determinants of Expenditure Variation in Finnish Municipalities. Helsinki 2002.
270. Riihelä Marja – Sullström Risto: Käytettävissä olevien tulojen liikkuvuus vuosina 1990-1999. Helsinki 2002.
271. Kari Seppo – Kröger Outi – With Hanna: Saksan verouudistus 2001. Helsinki 2002.
272. Kari Seppo: Norjan ja Suomen tuloverojärjestelmän vertailua. Helsinki 2002.
273. Sinko Pekka: Labour Tax Reforms and Labour Demand in Finland 1997-2001. Helsinki 2002.
274. Pekkala Sari – Kangasharju Aki: Adjustment to Regional Labour Market Shocks. Helsinki 2002.
275. Poutvaara Panu: Gerontocracy Revisited: Unilateral Transfer to the Young May Benefit the Middle-aged. Helsinki 2002.
276. Uusitalo Roope: Tulospalkkaus ja tuottavuus. Helsinki 2002.
277. Kemppi Heikki – Lehtilä Antti: Hiilidioksidiveron taloudelliset vaikutukset. Helsinki 2002.
278. Rauhanen Timo: Liikevaihtoraja arvonlisäverotuksessa – Pienyrityksen kasvun este? Helsinki 2002.
279. Berghäll Elina – Kilponen Juha – Santavirta Torsten: Näkökulmia suomalaiseen tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikkaan – KNOGG-työpajaseminaarin yhteenveto. Helsinki 2002.
280. Laine Veli: Evaluating Tax and Benefit Reforms in 1996 – 2001. Helsinki 2002.

281. Pekkala Sari – Tervo Hannu: Unemployment and Migration: Does Moving Help? Helsinki 2002.
282. Honkatukia Juha – Joutsenvirta Esa – Kemppe Heikki – Perrels Adriaan: EU:n laajuisen päästökaupan toteuttamisvaihtoehdot ja vaikutukset Suomen kannalta. Helsinki 2002.
283. Kotakorpi Kaisa: Access Pricing and Competition in Telecommunications. Helsinki 2002.
284. Hämäläinen Kari – Böckerman Petri: Regional Labour Market Dynamics, Housing and Migration. Helsinki 2002.
285. Sinko Pekka: Labour Taxation, Tax Progression and Job Matching – Comparing Alternative Models of Wage Setting. Helsinki 2002.
286. Tuomala Juha: Työttömyyden alueellisen rakenteen kehitys 1990-luvulla. Helsinki 2002.
287. Berghäll Elina: Virosta ja Ahvenanmaan itsehallintoalueelta Suomeen kohdistuvat verokilpailupaineet. Helsinki 2002.
288. Korkeamäki Ossi – Kyyrä Tomi: The Gender Wage Gap and Sex Segregation in Finland. Helsinki 2002.
289. Kilponen Juha – Santavirta Torsten: Taloudellinen kasvu, innovaatiot ja kilpailu – katsaus kirjallisuuteen ja politiikkasuositukseen. Helsinki 2002.
290. Siivonen Erkki – Huikuri Satu (Edited): Workshop on Studies for Northern Dimension Kalastajatorppa 30 – 31 May, 2002. Helsinki 2002.
291. Pohjola Johanna – Kerkelä Leena – Mäkipää Raisa: Who Gains from Credited Forest Carbon Sinks: Finland and Other Annex I Countries in Comparison. Helsinki 2002.
292. Montén Seppo – Tuomala Juha: Alueellinen työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys 1990-luvulla. Helsinki 2003.
293. Lyytikäinen Teemu: Pienituloisuuden dynamiikka Suomessa. Helsinki 2003.
294. Aulin-Ahmavaara Pirkko – Jalava Jukka: Pääomapanos ja sen tuottavuus Suomessa vuosina 1975-2001. Helsinki 2003.
295. Vaittinen Risto: Maatalouskaupan vapauttaminen – kansainväliset vaikutukset ja merkitys EU:lle. Helsinki 2003.
296. Haataja Anita: Suomalaiset mikrosimulointimallit päätöksenteon valmistelussa ja tutkimuksessa. Helsinki 2003.